

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Velká Británie a region Perského zálivu – angažmá
mocnosti v postkoloniálním období**

Jan Kindl

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Velká Británie a region Perského zálivu – angažmá
mocnosti v postkoloniálním období**

Jan Kindl

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Tímto děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D., za odborné vedení, ochotu a čas, který mi věnoval.

Obsah

1. Úvod	7
2. Vymezení regionu Perského zálivu pro účel bakalářské práce	10
2.1 Geografické podmínky.....	10
2.2 Historický kontext.....	10
2.3 Vymezení studovaných států.....	11
3. Vymezení terminologie.....	11
3.1 Protektorát.....	12
3.1.1 Typy protektorátů.....	14
3.1.2 Protektoráty vs. chráněné státy.....	15
3.2 Kolonie.....	16
3.3 Vymezení pojmů: Kolonialismus a neokolonialismus.....	16
3.3.1 Kolonialismus.....	17
3.3.2 Neokolonialismus.....	18
4. Angažmá Velké Británie v Perském zálivu v koloniálním období.....	19
4.1 Příchod Britů do Perského zálivu.....	20
4.2 Zisk dominantního postavení v Perském zálivu.....	21
4.3 Vrcholné období britské dominance: 1820 – 1916.....	23
4.3.1 Dohoda o námořním příměří 1835.....	24
4.3.2 Dohoda o „věčném míru na moři“ 1853.....	25
4.3.3 Rozšíření smluvního systému.....	25
4.3.4 Vznik protektorátu v Bahrajnu.....	26
4.3.5 Vznik protektorátu v Kuvajtu.....	27
4.3.6 Vznik protektorátu v Kataru.....	28
4.4 Působení Velké Británie v oblasti Zálivu mezi světovými válkami.....	29
4.4.1 Objevení ropných nalezišť.....	30
4.4.2 Těžba ropy a počátek britsko-americké rivality v Zálivu.....	31
4.5 Konec britské dominance v Perském zálivu.....	33
4.5.1 Zánik britského protektorátu v Kuvajtu.....	34
4.5.2 Odchod Velké Británie z oblasti Perského zálivu.....	35

5. Angažmá Velké Británie v Perském zálivu v postkoloniálním období.....	36
5.1 Působení Velké Británie v postkoloniálním období – vojenské hledisko...	37
5.1.1 Velká Británie a Dafárské povstání.....	37
5.1.2 Carterova doktrína a příchod Spojených států do Perského zálivu....	39
5.1.3 Velká Británie a oblast Zálivu za vlády Margaret Thatcherové.....	42
5.1.4 80. léta a vliv Reaganovy administrativy na angažmá Británie.....	44
5.1.5 Velká Británie a USA ve válce v Perském zálivu.....	46
5.1.6 Vojenský návrat Velké Británie do východního Suez.....	49
5.2 Působení Velké Británie v postkoloniálním období – ekonom. hledisko....	51
5.2.1 Prodej zbraní a vojenské projekty Velké Británie v 70. a 80. letech..	51
5.2.2 Role Margaret Thatcherové při posilování ekonomických vazeb.....	52
5.2.3 Působení Velké Británie v současnosti.....	54
5.3 Působení Velké Británie v postkoloniálním období – politicko-kulturní hledisko.....	57
5.3.1 Politický vliv Velké Británie v postkoloniálním období.....	58
5.3.2 Kulturní vliv Velké Británie v postkoloniálním období.....	61
6. Závěr.....	64
7. Seznam použité literatury.....	68
7.1 Elektronické zdroje.....	70
8. Resumé.....	76
9. Přílohy.....	77

1. Úvod

Velká Británie patří mezi výrazné aktéry v oblasti mezinárodních vztahů a mezinárodní politiky. To je především dáno historickým vývojem, díky kterému Velká Británie získala status světového hegemonu, čímž značně ovlivnila geopolitický vývoj mnoha oblastí ve světě. Region Perského zálivu spadá právě mezi tyto oblasti, jejichž vývoj byl značně ovlivněn angažmá Velké Británie, která patřila mezi nejdůležitější aktéry v této oblasti.

Region Perského zálivu je jednou z nejvýznamnějších oblastí, které v posledních dekádách leží v centru mezinárodního dění a mnoho současných států jej vnímá jako jednu z hlavních strategicko-bezpečnostních oblastí, jejich zájmů. To je dáno mnoha faktory. Významným faktorem v oblasti Zálivu se v posledních desetiletích stala ropa, jež má z pohledu globální ekonomiky klíčový význam.

Dnes se většina odborníků a autorů zaměřuje na postavení USA vůči státům Perského zálivu, zatímco postavení Velká Británie už nepatří mezi jejich primární cíle výzkumu. To, stejně jako důležitost oblasti Zálivu v rámci globalizovaného světa a mé sympatie ke studiu historie Velké Británie představovaly hlavní důvody, proč jsem si za téma své práce vybral angažmá Británie v regionu Perského zálivu.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je z vojenského, ekonomického a politicko-kulturního hlediska zhodnotit vliv Velké Británie ve státech Perského zálivu v postkoloniálním období. Vzhledem k vytyčenému cíli si pokládám následující otázky, na které v průběhu práce naleznou odpověď. Dokázala si Velká Británie udržet vliv ve státech Perského zálivu i v postkoloniálním období? Pokud ano, tak do jaké míry a v jakých oblastech? Jsou spojena s působením Velké Británie v regionu Perského zálivu nějaká rizika? Jakou roli má Velká Británie v Perském zálivu v současnosti? V práci budu analyzovat výše zmíněné oblasti, za účelem zodpovědět výzkumné otázky. Zaměřím se na státy, jejichž výběr zdůvodním v teoretické části práce. Mezi analyzované státy patří Bahrajn, Katar, Kuvajt, Omán a Spojené arabské emiráty. Uvedené státy spadaly v období kolonizace pod správu Velké Británie.

V bakalářské práci pracuji v rámci empiricko-analytického teoretického přístupu. Pro politickou vědu v rámci tohoto teoretického přístupu přicházejí v úvahu v první řadě čtyři metodické postupy s rozdílnou použitelností. Jde o experiment, statistickou metodu, srovnání a studie jednotlivých případů (Berg-Schlosser-Stammen 2000: 130).

Pro vypracování mé bakalářské práce považuji za vhodné použít metodu případových studií. Tato metoda mi umožní zkoumat úroveň vlivu Velké Británie ve vytyčených oblastech v zemích, na které je má práce zaměřena. V rámci této metody se rozlišuje šest podskupin, z nichž bude v případě této bakalářské práce použita podskupina případové studie deskriptivní (Berg-Schlosser – Stammen 2000: 134).

Metoda případových studií bude primární metodou bakalářské práce, avšak k dosažení co nejpřesnějších odpovědí na mnou zvolené otázky, využiji i prvky diachronní komparativní metody, jelikož tato metoda pracuje s historickým kontextem vývoje. Domnívám se, že fúze obou teoretických přístupů je pro mou práci vhodné a účelné a vzájemně se doplňují (Berg-Schlosser – Stammen 2000: 133-134).

Svou práci jsem rozdělil na teoretickou část a empiricko-analytickou část. Práce je dále rozčleněna do šesti hlavních kapitol, jejichž hlavní rámcová struktura je tvořena úvodem, teoretickou částí, analytickou částí a závěrem.

V teoretické části bakalářské práce (druhá a třetí kapitola) vymezuji oblast, přesněji řečeno státy, se kterými v této práci nadále pracuji. Dále se věnuji rozboru problematiky a přehledu dosavadních teoretických poznatků, které se vztahují k fenoménu režimu protektorátu. Vymezím tuto formu uplatňování moci, která byla nejčastěji používána evropskými mocnostmi v oblasti Perského v období kolonizace. Následně charakterizuji jeho užití Velkou Británií v případě sledovaných států.

V empirické části (čtvrtá a pátá kapitola) se zabývám vlivem Velké Británie ve státech Perského zálivu v koloniálním a postkoloniálním období. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na historický vývoj, který poskytne náhled na imperiální minulost tohoto regionu a vývoj vztahů mezi státy Perského zálivu a Velkou Británií. V této části je detailně rozebráno koloniální snažení Velké Británie až do počátku sedmdesátých let minulého

století, kdy Britové byli nuceni opustit své výsostné mocenské postavení a umožnili tak vznik nových samostatných států.

V páté kapitole analyzuji působení Velké Británie v postkoloniálním období. Zaměřuji se na zahraniční politiku, kterou praktikovala vůči výše zmíněným státům regionu. Tato kapitola je rozdělena do třech hlavních podkapitol a to dle hledisek (sfér vlivu), kterým se v každé podkapitole věnuji. V první podkapitole je hlavním objektem mého zájmu vojenské hledisko. Na případech několika vybraných konfliktů poskytnu analýzu britské snahy udržet si vliv v rámci regionu. Zabývám se také srovnáním britského snažení se snahou ostatních států (zvláště Spojených států), jak získat v regionu z vojenského hlediska co největší vliv. Vzhledem k historické důležitosti bude jednou z hlavních studovaných případů vláda Margaret Thatcherové, jaké jedné z významných osobností postkoloniální politiky Velké Británie.

Ve druhé podkapitole se věnuji sféře ekonomického vlivu Velké Británie v Perském zálivu. V podkapitole se zaměřím na ekonomickou spolupráci mezi Británií a státy Zálivu. Součástí této části práce je analýza role Margaret Thatcherové, jakožto důležité představitelky zájmů Velké Británie, při posilování ekonomických vazeb. V poslední podkapitole se věnuji politicko-kulturnímu vlivu. Zde rozeberu, jaký vliv měla na vývoj a vznik států v oblasti britská nadvláda a zda se v nově vzniklých nezávislých státech objevují charakteristické kulturní znaky, které vznikly díky dlouhodobé britské přítomnosti. Také se zaměřuji na to, jak se Britům daří tuto skutečnost využívat.

V závěru práce formuluji a analyzuji dílčí i celkové výsledky. Také hodnotím a rozebírám postkoloniální angažmá Velké Británie, jež je hlavním předmětem této bakalářské práce.

Ke zdrojům, z nichž čerpá bakalářská práce, patří zahraniční i české publikace, články publikované v zahraničních časopisech, popřípadě informace dostupné v elektronické podobě. Budu čerpat z vládních i nevládních zdrojů, think thanků a odborných publikací, jejichž objektivitu budu zkoumat pomocí vzájemné konfrontace mezi sebou.

2. Vymezení regionu Perského zálivu pro účel bakalářské práce

V této kapitole vymezím region Perského zálivu z pohledu geografických podmínek a historického kontextu. Na základě těchto faktorů si následně stanovím státy, které budu v práci analyzovat.

2.1 Geografické podmínky

Oblast Perského zálivu je jedním ze subregionů Blízkého východu. Užší vymezení oblasti zahrnuje státy Arabského poloostrova (Saúdská Arábie, Kuvajt, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty, Omán a Jemen) a na základě historicko-kulturních vazeb i nearabské státy s imperiální minulostí např. Persie/Írán (Šanc 2011: 11). Pro účely této práce by však podobné vymezení bylo až příliš rozsáhlé. Proto je nutné určit, jaká část, tedy přesněji řečeno které státy se stanou předmětem mé analýzy.

Oblast samotného Perského zálivu je celkově tvořena osmi státy¹, které leží na pobřeží Perského (Arabského) zálivu, avšak jen některé mohou být považovány za vhodné pro účely této práce. Perský záliv se rozkládá mezi Arabským poloostrovem a Íránem. Jeho celková plocha činí přibližně 251 000 km čtverečních a délka 989 km. Voda v zálivu je součástí Arabského moře a samotný Záliv představuje pokračování Ománského zálivu, se kterým je spojen Hormuzským průlivem. Součástí regionu Perského zálivu jsou následující státy: Bahrajn, Irák, Íránská islámská republika, Katar, Kuvajt, Omán, Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty. Posledně jmenovaný stát je tvořen federací sedmi autonomních emirátů, kterými jsou Abú Dhabí, Adžmán, Dubaj, Fudžajra, Rás al-Chajma, Umm al-Kuvajn a Šardža.

2.2 Historický kontext

Významné období v regionu Perského zálivu, jež se promítlo do jeho pozdějšího formování a které se stalo určujícím pro můj výběr států, bylo období kolonizace oblasti Zálivu evropskými mocnostmi, hlavně Velkou Británií. Přičemž mezi prvními Evropany, kteří se usadili v tomto regionu, byli Portugalci. Ti byli během 17. a 18. století následováni Angličany, Holanďany a Francouzi. V 19. století však získala nad územím

¹<http://gulf2000.columbia.edu/gulfregion.html>

koloniální převahu Velká Británie. Ta se usadila v regionu Perského zálivu především pro jeho strategickou pozici, které se snažila využít (Filip 1979: 11, 214, 215).

Téměř celou první polovinu 19. století mezi sebou země západní Evropy soupeřily o získání co největšího diplomatického a obchodního vlivu na Blízkém východě, tedy i na území Perského zálivu. Britové v této době pronikli na území kolem Arábie a Zálivu, protože toto území potřebovali pro doplnění paliva a zajištění trasy do Indie. Obchodní a strategické zájmy tak vedly Velkou Británii ke zřízení námořních základen v Perském zálivu. To bylo stvrzeno smlouvou s místními panovníky v roce 1853² (Lewis 2007: 249).

2.3 Vymezení studovaných států

Důležitým pro můj výběr států se stal faktor přímého vlivu Velké Británie z 19. a poloviny 20. století. Státy, kterými se v této práci budu zabývat, musely spadat pod přímý vliv Velké Británie, kterým chtěla dosáhnout svých politicko-ekonomických cílů v rámci imperiálních snah v oblasti Zálivu. Rozhodujícím kritériem mého výběru však je forma uplatňování moci, která byla Brity použita pro kontrolu vymezeného území. Analyzované státy proto musely v koloniálním období být britskými protektoráty, ve kterých z historického hlediska probíhal kontinuální vývoj, bez výraznějších turbulentních období. Posledním kritériem mé selekce studovaných států se stal faktor geografický, jelikož region Perského zálivu je specifickou a jasně definovanou zeměpisnou oblastí v rámci Blízkého východu. Na základě těchto znaků jsem vymezil pět států, kterými se budu ve své práci zabývat a jejichž vztah k Velké Británii budu analyzovat. Jsou to Bahrajn, Katar, Kuvajt, Omán a Spojené arabské emiráty.

3. Vymezení terminologie

Následující kapitolou začínám druhou polovinu teoretické části, zaměřenou na vymezení základních pojmů, se kterými budu v nadcházejících pracovat. Za prvé se jedná o fenomén zvaný režim protektorátu, tedy o formu uplatňování moci, jež byla nejčastěji používána koloniální Velkou Británií v oblasti Perského zálivu. Poté budu obecně kla-

² V tomto roce byla mezi Velkou Británií a šejky vládoucích v pobřežních šejchátech Perského zálivu podepsána smlouva „o věčném míru na moři“ (Perpetual Maritime Truce) (Heard-Bey 1996: 288).

sifikovat druhy protektorátu. V další podkapitole se zabývám problematikou rozlišení mezi protektorátem a „chráněným státem“, jelikož z pohledu Velké Británie státy Zálivu nepatřily mezi britské protektoráty, ale byly považovány za chráněné státy. Nutné je také z hlediska následující argumentace vymezit rozdíly mezi kolonií a protektorátem.

V posledním úseku teoretické části bakalářské práce se věnuji dvěma jevům, které neodmyslitelně patřily k zahraničnímu působení Velké Británie. Zde vymezuji a definuji hlavní pilíře fenoménu kolonialismu a neokolonialismu.

3.1 Protektorát

Jako první se zaměřím na termín „protektorát“, který se bude v této kapitole objevovat velmi často. *Protektorát* můžeme v mezinárodně-právním pohledu definovat jako vztah závislosti vnucený určité zemi, který je založen na nerovnoprávném vztahu mezi touto zemí a protektorem. Chráněný stát se podpisem smlouvy nebo konkludentním strpěním jednostranného aktu vzdává způsobilosti k právním úkonům, zejména ve vztazích k třetím státům, a přijímá ochranu jiného státu. (Cabada 2005: 140, Hendrych 2009: 840).

Pojem dále zahrnuje velké množství vztahů, ale typicky se chráněný stát vzdá celé nebo alespoň části své kontroly nad zahraniční politikou, za možnost zachování si určité míry nezávislosti ve vnitřních záležitostech. Vztah mezi protektorem a protektorátem často vzniká, když velmoc vnutí stav podřízenosti slabšímu státu za použití hrozeb či vojenské síly nebo když podřízená země vidí výhody (obvykle vojenskou ochranu) v daném uspořádání (Columbia Electronic Encyclopedia 2012).

Jak v teorii, tak v samotné praxi států, jež souvisela se zámořským územím, hrál koncept protektorátu velmi důležitou roli v oblasti mezinárodního práva 19. století. Koloniální expanze států v 19. století víceméně následovala britský model, což se projevvalo primárně využíváním instituce protektorátu k integraci zámořských území obývaných domorodými národy, které spadaly do oblasti kontroly koloniálních mocností. V literatuře 19. století panovala ve většině případů shoda v pojetí konceptu protektorátu – alespoň co se týče nejdůležitějšího kritéria pro existenci protektorátu. Tím byl po-

važován fakt, že chráněný stát má povolen vztah na mezinárodní úrovni s třetí stranou jen prostřednictvím chránící mocnosti.

Bylo obecným trendem, že významné mezinárodní smlouvy³ z tohoto období vždy uváděly pojem „kolonie“ a „protektorát“ na stejné úrovni. Nicméně na rozdíl od německých a francouzských právních odborníků se ti britští snažili o zachování zdání právního odlišení mezi kolonií a protektorátem. Britský pohled byl specifický v tom, že nedával protektorovi žádnou jurisdikční pravomoc nad státními příslušníky jiných států pobývajících na území protektorátu. A to přesto, že bruselská Úmluva o otroctví jasně deklarovala, že protektorský stát takovou pravomocí disponuje (Grewe 2000: 472-473).

V současném pojetí se režim protektorátu liší od kolonie tím, že si zachovává svou suverenitu (i když často jen formálně) a území, jež se odlišuje od území protektora. Dále se občané v případě protektorátu nestávají státními příslušníky chránícího státu, ale zůstává jim jejich původní občanství. Tím se protektorát odlišuje jak od plně suverénního státu, tak od kolonie.

Ve většině případů se rozsah, v jakém může dominantní stát zasahovat do místních záležitostí určitého státu, řídí smlouvou podepsanou mezi oběma aktéry. Vzhledem k tomu, že chráněný stát podpisem smlouvy obvykle ztrácí možnost významně ovlivňovat svou zahraniční politiku, se tím pádem tento stát dostává do špatného postavení odolávat pokusům protektora o navýšení své kontroly (Columbia Electronic Encyclopedia 2012, Hendrych 2009: 840).

Na závěr je třeba podotknout, že odborná literatura při studiu této problematiky s sebou mnohdy nese značnou ideologickou zátěž. Například ve slovníku cizích slov vypracovaném Lumírem Klimešem je protektorát popsán jako „vztah závislosti vnučený imperialistickým státem určité zemi...“⁴(Cabada 2005: 140).

³ Jedná se například o článek 34 Generálního aktu Berlínské konference z roku 1885 nebo článek 1 Úmluvy o otroctví z Bruselské konference z roku 1890.

⁴Tento pohled se nijak zásadně neliší od (neo)marxistických pohledů, s nimiž se můžeme setkat i v soudobé odborné či popularizační literatuře.(Cabada 2005: 140, Klimeš 1998: 615)

3.1.1 Typy protektorátů

V praxi bylo použito mnoho typů a forem protektorátních zřízení. Je tedy velmi obtížné odvodit obecné zásady vztahující se ke všem případům bez rozdílu. Nicméně je možné protektoráty alespoň obecně klasifikovat do dvou hlavních typů. Tím prvním jsou tzv. *skutečné protektoráty*. Jónské ostrovy⁵ lze uvést jako dokonalý příklad těchto protektorátů v Evropě⁶. Bylo ustanoveno, že ostrovy sice zůstanou nezávislým územím, ale britská vláda převezme plnou odpovědnost v případě jejich mezinárodních záležitostí. Dále bylo ostrovům v rámci speciální ústavy umožněno vytvořit si svou vlastní místní legislativu (Al-Baharna 1968: 62).

Druhým typem jsou protektoráty, jež byly uplatňovány v afrických a asijských státech ať už s nebo bez organizované vlády. Ty lze dále rozdělit do dvou podskupin.

- a) Protektoráty uplatňované ve státech s organizovanou vládou na Blízkém východě, které zůstaly pod vládou původních svrchovaných vládců.

Příkladem lze uvést Tunisko, Maroko nebo britské protektoráty v Perském zálivu. Jednalo se původně o suverénní státy, které vstoupily do smluvních vztahů s jinými suverénními státy (koloniálními protektory) na základě nichž jim postoupily část své suverenity, zejména co se týče možnosti ovlivňovat svou zahraniční politiku a vztahy s dalšími státy.

- b) Protektoráty uplatňované v nerozvinutých zemích bez organizované vlády, jež se běžně vyskytovaly v Africe.

Tyto protektoráty jsou mnohdy nazývány *koloniálními protektoráty*, jelikož stupeň správy nad nimi se nijak významně neliší od té v koloniích. Často se stávalo, že tento typ předcházela postupná změna státu v kolonii. Na rozdíl od kolonií však nejsou koloniální protektoráty považovány za území patřící chránící mocnosti. A to i přesto, že koloniální protektorát obvykle vznikl dobytím určitého území. I tak byl v mnoha případech nutný dokument podepsaný místním vůdcem či kmenovým náčelníkem, ve

⁵ Jónské ostrovy je uskupení řeckých ostrovů. Skládá se ze sedmi hlavních velkých ostrovů (Ithaki, Kefalonia, Kerkyra, Kythira, Lefkáda, Paxi a Zakynthos) a několika dalšími menšími ostrovy.

⁶ Tyto ostrovy byly umístěny pod britskou ochranu mezi roky 1815 až 1863 na základě smluv uzavřených mezi Velkou Británií, Ruskem, Rakouskem a Pruskem. Jónský protektorát byl v roce 1863 zrušen poté, co se ostrovy přešly pod řeckou svrchovanost (Al-Baharna 1968: 62).

kterém souhlasil s přenesením správy nad územím na protektora. (Al-Baharna 1968: 62-63).

3.1.2 Protektoráty vs. chráněné státy

Samotný pohled Velké Británie na vztah, který měla se státy Perského zálivu v období kolonizace, se liší od definice, kterou jsme se zabývali v předcházejících podkapitolách. Britové označují státy Zálivu spíše za tzv. „protected states“ (chráněné státy), což mělo odrážet jisté odlišnosti vůči termínu protektorát (Dumienski 2014: 19-20).

Velká Británie dodnes nepovažuje formu, kterou uplatňovala moc ve státech Perského zálivu v koloniální době za protektorát, ale za chráněný stát. Důvodem je to, že chráněné státy se vyznačovaly řádně organizovanou vnitřní vládou a tím, že Británie kontrolovala pouze vnější vztahy státu. Zatímco protektoráty z pohledu Britů neměly řádně organizovanou vládu a Británie kontrolovala nejen vnější vztahy protektorátu, jako je například obrana státu nebo zahraniční politika, ale i samotnou vládu a administrativu, kterou sama často ustanovovala. Mezi chráněné státy tak z britského pohledu patřily i státy Zálivu (Kuvajt, Bahrajn, Katar a Smluvní Omán) (British Government 2015).

Avšak rozdíly v terminologii mezi těmito dvěma pojmy jsou minimální a obecně špatně verifikovatelné. V obou případech platí, že státy podepsaly smlouvu o ochraně s protektorem a jejich vnější vztahy budou spravovány britskou korunou. Hlavní právní rozdíl tak v teorii tkví v tom, že zatímco protektorát postoupil protektorovi i některé své vnitřní pravomoci, chráněnému státu zůstávají jeho vnitřní pravomoci netknuté. Rozdílnost těchto dvou pojmů ani tak není úplně jasná. To je dáno dvěma důvody.

Za prvé, „vnější záležitosti“ byly v minulosti velice elastickým pojmem, který mohl být snadno využit tak, aby zahrnoval i určité aspekty vnitřních záležitostí chráněného státu, jako je například činnost zahraničních obyvatel nebo podniků. Za druhé, označení *chráněný stát* a *protektorát* nikdy nebyly spolehlivými ukazateli stupně kontroly, kterou Velká Británie disponovala. Například před rokem 1937 Britové měli obecně z podepsaných smluv vyplývající menší právo zasahovat nebo kontrolovat vnitřní záležitosti svých protektorátů v jižní Arábii, než kterým disponovali v chráněných státech ve východní Arábii (Onley 2009: 51-52).

3.2 Kolonie

Velmi důležité je z hlediska následující argumentace definovat rovněž termín „kolonie“ a odlišit jej od pojmu protektorát. *Kolonii* můžeme definovat jako mimoevropské území, jež není vybaveno základními atributy tzv. vestfálského státu, tj. není hospodářsky ani politicky samostatné a suverénní. Kolonie dále patří mezi území geograficky oddělená a etnicky i kulturně odlišná od zemí, které je spravují. Území kolonie tak podléhá jurisdikci jiného, obvykle vzdáleného státu (koloniální mocnosti) tzv. metropole. To však neznamená, že kolonie a metropole musí nutně tvořit jednotný územně právní řád v každém ohledu. Pro účely občanského nebo trestního práva může být kolonie považována za cizí zemi. Z perspektivy mezinárodního práva ale kolonie nezbytně spadá do vnitřního území mateřského státu. Kolonie tak postrádá jakoukoli mezinárodní právní subjektivitu. V případě, že metropole vstoupí do války, se kolonie automaticky stává součástí území, jež je ve válečném stavu (Cabada 2005: 141, Grewe 2000: 472, Hendrych 2009: 333-334).

Byla to hlavně evropská myšlenka kulturní a civilizační nadřazenosti, která ospravedlnila vznik kolonií a tzv. koloniálních impérií. Není tedy žádným překvapením, že se právě koloniální mocnosti, mezi které Velká Británie bezesporu patřila, tohoto pohledu držely nejdéle. Normativní rámec existence kolonií se však po druhé světové válce dramaticky změnil. Před válkou bylo držení kolonií považováno za legitimní, a dokonce nutné vzhledem k zaostalosti kolonizovaného území. Po válce byl kolonialismus považován za od základu chybný a špatný. V soudobém světě tak nacházíme již pouze pozůstatky bývalých koloniálních impérií. (Cabada 2005: 141, Sørensen 2005: 75).

3.3 Vymezení pojmů: Kolonialismus a neokolonialismus

Mezi důležité termíny, které nám napomůžou pochopit a analyzovat angažmá Velké Británie v oblasti Perského zálivu a získat tak odpovědi na výše zmíněné výzkumné otázky patří *kolonialismus* a *neokolonialismus*. Tyto pojmy nám dále umožní lépe se orientovat v následujících kapitolách.

3.3.1 Kolonialismus

Kolonialismus je fenomén, při kterém dochází k rozšíření národní suverenity na území ležící za hranicemi původního státu. V nově nabytém závislém území kolonizátor plně kontroluje politické, administrativní i ekonomické procesy. Jedná se tedy o soubor nerovných vztahů mezi koloniální mocností a kolonií a často i mezi samotnými kolonisty a domorodým obyvatelstvem.

S termínem kolonialismus či koloniální expanze se často pojí i termín imperialismus. Právě dobývání kolonií bývá uváděno jako typický příklad imperialismu. Tento pojem se váže k historické existenci impérií coby politických celků zahrnujících struktury s odlišnou mezinárodně-právní subjektivitou a politickou subjektivitou. Významným příkladem je existence Britského impéria, jež zahrnovalo „mateřskou“ zemi, tj. Spojené království Velké Británie a Severního Irska, dominia, svěřenecká a mandátní území, závislá území a kolonie (Cabada 2005: 142).

Novodobý evropský kolonialismus začal s velkými zámořskými objevy v druhé polovině 15. století. První evropskou koloniální velmocí se stalo Portugalsko, jež bylo následováno Španělskem. Hegemonie iberských království však začala v 17. století upadat v souvislosti se zvýšenou aktivitou dalších evropských mocností, zejména Velké Británie, Francie a Nizozemska. V druhé polovině 19. století proběhla druhá vlna evropské koloniální expanze, která souvisela s rostoucími potřebami evropských mocností po industriální revoluci. Zajímavým rysem koloniální expanze je přítomnost soukromého kapitálu, prostřednictvím kterého byly financovány již cesty španělských a portugalských objevitelů. Velký vliv i jmění později získaly obchodní monopoly (např. britská Východoindická společnost) (Kratochvíl - Drulák 2009: 99, 120-121, Loomba 1998:1).

Dle Anii Loomby můžeme v jistém smyslu vidět imperialismus jako nejvyšší stupeň kolonialismu, jelikož značný růst evropského průmyslu a finančního kapitálu byl dosažen právě skrze koloniální nadvládu. V současném světě však můžeme vnímat kolonizaci jako ovládnutí určitého území, přivlastňování materiálních zdrojů a využívání pracovní síly, vměšování se do politických a kulturních struktur jiného ná-

roda či státu, zatímco samotný termín imperialismus je možné považovat za globální systém (Loomba 1998: 5-6).

Kolonialismus nabýval v různých dějinných obdobích formy, jež se mohly navzájem lišit, ale zároveň se občas překrývaly. Hnací silou koloniální expanze byla snaha o zajištění nadvlády nad jinými národy, ať už byl předkládáný důvod tohoto „imperialismu“ jakýkoli – náboženský, politický nebo ekonomický.

Zásadní kritiku kolonialismu lze najít mezi marxisticky orientovanými teoretiky, kteří na ni poukazují jako na důkaz nevyhnutelných imperialistických tendencí kapitalismu. Podle mnohých teoretiků je také kolonialismus hlavní příčinou nestability a chudoby v rozvojovém světě (Ferro 2007: 29, Kratochvíl – Drulák 2009: 121).

3.3.2 Neokolonialismus

V souvislosti s kritikou kolonialismu se také objevuje termín neokolonialismus označující vliv silných kapitalistických států a mezinárodních institucí v nezávislých rozvojových zemích. Jedná se o ideologicky zbarvený termín, jenž naznačuje, že mezinárodně-politické aktivity některých světových velmocí se sice v současnosti uskutečňují na základě více či méně širokého konsensu uvnitř mezinárodního společenství, ale primární důvod, proč se světové mocnosti angažují v oblasti prevence konfliktů či post-konfliktní obnovy, spočívá v jejich snaze (znovu)vytvořit koloniální říše, v jejichž rámci představují území či státy, v nichž velmoci dohlíží na politickou či hospodářskou stabilitu (Cabada 2005: 142, Kratochvíl – Drulák 2009: 121).

Obecně tak lze neokolonialismus definovat jako snahu rozvinutých zemí o kontrolu méně rozvinutých zemí skrze nepřímé aktivity a prostředky (ekonomická globalizace, kulturní imperialismus apod.). Termín byl poprvé použit po druhé světové válce a odkazoval na pokračující závislost bývalých kolonií na cizích zemích. Termín však brzy získal obecnější význam, když začal odkazovat na zneužívání moci rozvinutých zemí v rámci zajištění a udržení vlivu v méně rozvinutých zemích, jež se podobalo koloniálnímu stavu (Cabada 2005: 154-155, Halperin 2014).

Samotný vznik termínu „neokolonialismus“ je často spojován s osobou Kwame Nkrumaha⁷. Byl to on, kdo se začal jako jeden z prvních tomuto fenoménu věnovat ve své knize *Neo-Colonialism, the Last Stage of Imperialism*. Podle něj byl neokolonialismus pouze náhradou za zrušený kolonialismus. Jako jeho podstatu uvádí, že stát, který se stal předmětem neokolonialismu, může být teoreticky nezávislý a má všechny vnější znaky mezinárodní suverenity, ale ve skutečnosti je ekonomicky a tudíž i politicky řízen zvenčí (Nkrumah 1966: Předmluva).

Mezi velké kritiky kolonialismu a neokolonialismu patří dále Jean-Paul Sartre jenž ve své knize *Colonialism and Neocolonialism* podrobuje kritice evropskou koloniální a nekoloniální politiku (zvláště pak francouzskou), jež ani zdaleka nesplňuje základní Západní myšlenky svobody a rovnosti. Dále varuje před násilím a útlakem, jenž kolonialismus a neokolonialismus způsobuje a též poukazuje na jejich samotný násilný charakter⁸.

4. Angažmá Velká Británie v Perském zálivu v koloniálním období

Následující kapitolou začínám analytickou část bakalářské práce. V kapitole analyzuji koloniální působení Velké Británie v Perském zálivu, tzv. období „Pax Britannica“⁹, od počátečních britských pokusů o získání moci v regionu, až po stažení Velké Británie z oblasti Zálivu a vzniku nezávislých států Bahrajn, Katar, Kuvajt, Omán a SAE. Existence britského impéria, jeho struktura, formování a následný rozpad patří k hojně diskutovaným tématům současnosti. V dnešní době tak můžeme na mapě světa nalézt už pouze střípky z kdysi obrovského britského impéria. V souladu s celkovou koncepcí bakalářské práce je cílem předkládané kapitoly analyzovat proces vytváření vzájemných vztahů mezi státy Perského zálivu a Velkou Británií v koloniálním období (až do roku 1971) a z nich vyplývající důsledky.

⁷Kwame Nkrumah byl ministerský předseda britské kolonie Zlatonosné pobřeží (Ghana) z let 1952-60, který byl následně zvolen prvním prezidentem nezávislé Ghany v roce 1960

⁸Sartre, Jean-Paul (2005). *Colonialism and Neocolonialism*. (London: Routledge).

⁹Také znám jako „britský mír“. Během tohoto období trvajícího přibližně od první poloviny 19. století až do začátku první světové války, se z britského impéria stal globální hegemon (Porter 1998: 332).

4.1 Příchod Britů do Perského zálivu

Byl to počátek britské nadvlády v Indii, který byl zodpovědný za vznik dlouhotrvajícího zájmu Velké Británie o získání dominantního postavení v oblasti Zálivu, jehož vrchol nastal v 19. a první polovině 20. století. Vzhledem ke svým zájmům, mezi které patřila hlavně snaha o vytvoření stabilní a bezpečné cesty z Indie do Suezského průplavu, hrála britská vláda v Indii hlavní roli při tvorbě politiky Velké Británie vůči státům Perského zálivu ležících na arabském pobřeží (Peterson 2008: 207).

Británie vždy považovala Perský záliv za region skládající se ze dvou samostatných subjektů. Severní oblast, tvořila Persie (dnešní Írán) a Irák, zatímco jižní oblast se sestávala z východní Arábie. Raný britský zájem v Perském zálivu byl zcela ekonomický a zaměřoval se hlavně na severní oblast. Zde zřídila Východoindická společnost ve městě Jask v roce 1616 své perské zastupitelství, které dohlíželo na obchodní aktivity společnosti v oblasti Perského zálivu. Perské zastupitelství následně v dalších letech otevřelo sérii obchodních stanic, například v Šírázu (1617), Basře (1635) či Búšehru (1763) a makléřské firmy ve městech Kermán (1720) a Maskat (1758).

Už od 18. století tvořil Maskat¹⁰ výjimku v britském přístupu k šejchátům Perského zálivu. Mimo Maskat měli Britové značně omezené ekonomické zájmy ve východní Arábii až do počátku 19. století. Do té doby se britští obchodníci snažili vyhnout oblasti západního pobřeží zálivu, protože hrozba pirátství zde byla příliš velká a obchodní vyhlídky na zisk příliš malé (Onley 2007: 33).

Do 19. století se tak britské zájmy v Zálivu omezily pouze na tři oblasti. Primárním cílem bylo zabezpečení námořní trasy z indické Bombaje do iráckého přístavu Basra. Odtud obchodní cesta pokračovala do Aleppa a zabezpečovala spojení mezi Velkou Británií a Indií. Dále šlo o zajištění obchodních příležitostí Východoindické společnosti v Iráku, Íránu a Ománu. V neposlední řadě pak bylo nutné zajistit ochranu britským lodím a občanům v regionu (Onley 2009: 4).

¹⁰Maskat je dnes hlavním městem Ománu. Historicky však byl Omán tvořen dvěma oblastmi: pobřežní částí s kosmopolitními městy (probritský sultanát Maskat) a nepřístupným vnitrozemím s nomádskými kmeny bojujícími o zdroje vody (imamát Omán). Až do roku 1955 tak na území dnešního Ománu koexistovaly dva systémy (Břeská 2011: 215).

4.2 Zisk dominantního postavení v Perském zálivu

Vše se změnilo v roce 1797. Od tohoto roku začali arabští piráti napadat britské obchodní lodě. Zvětšující se hrozba námořních útoků Arabů ze spodní části zálivu tak stále více ohrožovala lodní přepravu mezi Velkou Británií a Indií. Podobně se vyvíjela situace i na souši podél pouštních obchodních cest, kde se zvyšovala četnost útoků beduínů na britské obchodníky. Britské úřady v Bombaji, které podobné chování považovaly za akt pirátství a vydírání, se snažily nastalou situaci vyřešit.

Západní oblast Perského zálivu stála počátkem 19. století mimo autoritu ománských vládců a byla ovládána piráty operujícími z přístavů na tzv. „Pirátském pobřeží“. Britové za hlavního strůjce pirátských nájezdů považovali rod Qawásimovců, což byla vládnoucí rodina ze dvou arabských pobřežních šejchátů Rás al-Chajma a Šárdža. Aby zastavili námořní nájezdy, Britové zablokovali a zajali v roce 1806 celou flotilu plachetnic této rodiny. Následně vyslala Východoindická společnost dvě kárné námořní expedice v letech 1809 a 1819 proti řadě přístavů pod nadvládou klanu Qawásim. Poté přinutili hlavní představitele vládnoucí rodiny i ostatní panovníky okolních šejchátů v oblasti, jež je dnes tvořena Spojenými arabskými emiráty podepsat smlouvu, zakazující jakoukoli formu pirátství. Smlouva vešla ve známost jako „Všeobecná dohoda“ z roku 1820. Dohoda nově pojmenovala pirátské pobřeží jako Smluvní Omán¹¹. Ke smlouvě se poté připojili na vlastní žádost i vládci Bahrajnu, kteří se chtěli vyhnout placení mýtného (Onley 2009: 4, Hollis1987: 180).

Dalším problémem způsobil rozmach wahhábitského hnutí, které rychle rostlo a usilovalo o ovládnutí celého Arabského poloostrova. Hnutí si stanovilo za cíl sjednocení kmenů na Arabském poloostrově. V síle wahhábitského hnutí viděla Velká Británie ohrožení činnosti své Východoindické společnosti, která byla významným činitelem v obchodě s Indií a Persií (Filip 1977: 10, Onley 2009: 4).

¹¹ Smluvní Omán, též znám jako Smluvní pobřeží nebo Smluvní státy, představoval území šejchátů, tvořící v současnosti Spojené arabské emiráty (Onley 2009: 1).

Wahhábismus našel politický ohlas v malém nadždském emirátu Daríja, kde vládli Saúdovci. Představitelem tohoto rodu byl v době šíření wahhábismu Muhammad ibn Saúd, po kterém převzal vládu jeho syn Ab dal-Azíz. Saúdovci se v roce 1744 spojili s Ibn Abd al-Wahhábem¹² a zahájili boj o sjednocení Nadždu¹³. V roce 1786 byl triumf wahhábismu v Nadždu dovršen. Po sjednocení Nadždu se wahhábovská expanze zaměřila do všech okolních oblastí. Wahhábovci nejprve rozpoutali boj o oblast Zálivu. V roce 1786 byl proveden první útok na osmanskou pobřežní oblast Hasá, jež byla dobyta v roce 1793. Nový saúdský emír Saúd (1803-1814) pokračoval v boji a roku 1803 byl obsazen Kuvajt a Bahrajn. Rok poté se wahhábovská expanze zaměřila na oblast Ománu. Zde však přišel první střed s Brity, jelikož ti zde hájili své obchodní zájmy (Gombár 1999: 130).

Ománský sultán totiž v roce 1798 uzavřel první smlouvu o přátelství s britskou Východoindickou společností, jelikož udržení moci v rukách sultána z Maskatu byl pro Velkou Británii zásadní prvek pro udržení regionální stability a ochrany britských obchodních zájmů. Obsahem smlouvy byl především závazek sultána bránit faktorie společnosti a její lodě na moři, zatímco britská strana na oplátku poskytla pomoc sultánu proti ománskému vnitrozemskému obyvatelstvu, které neuznávalo sultánovu autoritu. Následovalo podepsání druhé smlouvy o ochraně v roce 1800.

Tyto smlouvy byly základním kamenem zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a Ománem. Maskatský sultán však přišel v roce 1804 o život v boji s wahhábovci. Jeho syn, Saíd ibn Sultán se proto obrátil na své britské spojence se žádostí o pomoc. Britská Východoindická společnost tak roku 1806 zablokovala svým loďstvem ománské pobřeží, které po celou dobu konfliktu kontrolovala. Od této chvíle britské válečné lodě zůstaly natrvalo v oblasti Zálivu a ománský sultán se stal věrným spojencem Velké Británie. Britský vliv na sultána však postupem času rostl a ten byl nátlakem donucen vystupovat proti obchodu s otroky, pirátství a pašování zbraní (Filip 1979: 284, Gombár 1999: 137, Onley 2009: 6).

¹²Muhammad ibn Abd al-Wahháb byl muslimský teolog a zakladatel wahhábismu (Gombár 1999: 129).

¹³Oblast Nadždu leží ve střední Arábii. Jedná se o centrální část území dnešní Saúdské Arábie (Gombár 1999: 129).

Po první návštěvě východní Afriky v roce 1828 se sultán rozhodl přesídlit z nehostinného a chudého Ománu. Jeho moc ve východní Africe se upevnila dobytím Mombasy v roce 1837 a v roce 1840 se sultán Saíd definitivně rozhodl přemístit svou rezidenci na ostrov Zanzibar. Po jeho smrti se však vyostřil dynastický konflikt mezi jeho dvěma syny, do kterého nakonec byla nucena zasáhnout Velká Británie. Po zprostředkování britského indického místokrále se tak roku 1856 Ománská říše rozdělila na dva sultanáty, Maskat a Zanzibar. Tím byla oslabena obchodní flotila sultána z Maskatu a ten tak ztratil značnou část svých příjmů. Slábnoucí vliv sultána se projevil na zvyšující se revoltě vnitrozemských vůdců proti jeho vládě. Pouze následná pomoc a ochrana ze strany Velké Británie dokázala zajistit sultánům z Maskatu moc udržet hranice Ománu pohromadě. Avšak kvůli odlišným centrům moci se Omán skládal de facto ze dvou různých oblastí – vnitrozemského Ománu a pobřežního Maskatu (Gombár 1999: 137-138, Smyth 1994: 28-29).

Britové tak na počátku 19. století značně zvýšily svou snahu o získání dominantního postavení v oblasti Perského zálivu a jako záminka jim posloužila právě „obrana přístupových cest“ do tehdejší britské Indie a zvětšující se hrozba ze strany wahhábovců. Jako záminka též posloužilo i napoleonské tažení Francie do Egypta v letech 1798 – 1801 (Filip 1977: 10, Peterson 2009: 279).

4.3 Vrcholné období britské dominance: 1820 – 1916

Uzavřením Všeobecné dohody v roce 1820 začalo vrcholné období britské dominance v oblasti Perského zálivu. Po podepsání této dohody Britové vytvořili post „Politického agenta pro dolní Záliv“ se sídlem na ostrově Kešm v Hormuzském průlivu, který měl dohlížet na dodržování smlouvy a zajistit ochranu lodím z britské Indie plujícím Perským zálivem. O dva roky později, v roce 1822, byl post přemístěn do Búšehru, kde se sloučil se starším postem rezidenta Búšehru. Tím vznikl nový post „Rezidenta v Perském zálivu“, který měl od 50. let 19. století na starost britské vztahy v celém Zálivu. Na podporu jeho pozice Británie přidělila celou námořní flotilu do vod Perského zálivu, která zde měla za úkol hlídkovat.

Flotila měla několik dočasných sídel v okolí Hormuzského průlivu až do roku 1823, kdy se permanentní námořní základnou stal ostrov Kešm. Zde britské lodě kotvily až do roku 1911, kdy byla základna přemístěna na sousední ostrov Henjam. Poté co se však Réza Šáh začal znovu dožadovat íránské svrchovanosti nad perskými ostrovy a pobřežím se Britové rozhodli základnu ve 30. letech 20. století znovu přemístit. Tentokrát se jejím sídlem stal Ras al-Juffair na severovýchodním pobřeží Bahrajnu, kam byla v roce 1935 přestěhována (Onley 2008: 45).

Velká Británie v oblasti Perského zálivu také udržovala řadu pozemních jednotek, například na ostrově Kešm (1820-23), v Maskatu (1913-21), Šárdže (1951-71) a Bahrajnu (1961-71). Stejně tak byl zřízen řetězec letišť RAF¹⁴ v Basře (1915-59), Kuvajtu (1940-45), Bahrajnu (1932-71), Šárdže (1932-71) a Ománu (1932-77).

V 19. století Velká Británie zavedla v oblasti Zálivu tzv. smluvní systém, ve kterém udržovala speciální smluvní vztahy s Bahrajnem a se sedmi šejcháty Smluvního Ománu. Systém spočíval na povinnosti Británie udržovat nejen mír ve vodách zálivu, díky potlačování pirátství a námořních konfliktů, ale i na souši, kde měli Britové za úkol chránit územní celistvost a nezávislost šejchátů, se kterými měli uzavřenou dohodu. Teprve na tomto základě reciprocit se Britům podařilo uzavřít s šejcháty restriktivní smlouvy, které omezovaly jak jejich zahraniční, tak domácí politiku. Ty ovlivňovaly zejména obchod s otroky, obchod se zbraněmi, zahraniční vztahy či v pozdější době udělování ropných koncesí na území šejchátů. Všeobecná dohoda z roku 1820 tak byla pouze začátkem britské dominance v Perském zálivu (Kelly 2012).

4.3.1 Dohoda o námořním příměří 1835

Mezi jedny z nejdůležitějších uzavřených dohod patří smlouva z května roku 1835, známa jako „námořní příměří“, která etablovala období Pax Britannica v Perském zálivu. Námořní příměří bylo podepsáno s šejcháty Smluvního Ománu, které se zavázaly k dodržování námořního příměří během šesti měsíců trvající perlové sezony. Podmínky příměří byly Brity jasně definovány. Místní vládcům se museli vyhnout všem projevům nepřátelství na moři, případně poskytnout plné odškodnění za všechny dopuštěné přestupky. Dále smlouva posílila post britského rezidenta, jelikož v případě napadení

¹⁴ RAF je zkratka pro Royal Air Force, tedy pro královské vojenské letectvo britských ozbrojených sil.

bylo zakázáno jakkoli toto napadení oplatit, ale muselo se nejdříve rezidentovi ohlásit. Z dohody též plynulo, že jedině rezident má právo a povinnost příměří prosazovat a získat odškodnění v případě incidentu. Příměří mělo platnost pouhých 12 měsíců, ale na nátlak Britů byla platnost každý rok znovu obnovována až do roku 1843, kdy vládci podepsali novou smlouvu s platností na deset let (Kelly 2012, Onley 2009: 6-7, Hollis 1987: 180).

4.3.2 Dohoda o „věčném míru na moři“ 1853

Po úspěšném ukončení desetiletého příměří v roce 1853, během nichž došlo pouze k občasnému porušení příměří, bylo Britům zřejmé, že jakékoli důvody pro nenastolení trvalé ochrany šejchátů jsou neopodstatněné. Britský rezident v oblasti Perského zálivu se tak rozhodl pozvat vládce Smluvních států k podepsání smlouvy o věčném míru na moři. Dohoda byla podepsána všemi šejchy a Smluvní Omán se tak stal roku 1853 formálně prvním britským protektorátem v Zálivu. Smlouva obsahovala novou klauzuli, jež ustanovila námořnictvo Velké Británie jediným vymahatelem práva v zálivu. Ke smlouvě se v dalších letech dále připojil Bahrajn (1861), Kuvajt (1899) a Katar (1916). (Gombár 1999: 138, Onley 2009: 8-9, Reich 1987: 180).

Omán se však ke smlouvě nikdy formálně nepřipojil. Vztahy mezi ním a Velkou Británií byly do jisté míry specifické, ve srovnání s výše zmíněnými státy. Sultán z Maskatu byl sice prvním vládcem na Arabském poloostrově, který těžil z britské ochrany, ale formální smlouvu o britské ochraně Omán podepsal až v roce 1958. Všechny požadavky maskatského sultána žádající o britskou ochranu byly až do roku 1829 vždy odmítány. Teprve v roce 1829 britská vláda odsouhlasila politiku, jež udělila sultánu z Maskatu záruky ochrany, čímž vymezila svůj postoj lokálního ochránce (Onley 2009: 6).

4.3.3 Rozšíření smluvního systému

Jak již bylo zmíněno v několika předchozích podkapitolách, Velká Británie se do dění v šejchátech spodního Perského zálivu zapojovala už na přelomu 18. a 19. století, avšak naprosté převahy na této oblasti se jí povedlo dosáhnout, až o několik desítek let

později. Omán a Smluvní Omán patřily mezi první oblasti, které postoupily možnost kontrolovat svou zahraniční politiku výměnou za poskytnutí ochrany ze strany Velké Británie. Vyvrcholením byl rok 1853, kdy byla podepsána smlouva o věčném míru na moři mezi Smluvními státy a Británií. Pro Brity se dohoda stala „vzorem“ i pro ostatní části prostoru zálivu, jmenovitě v Bahrajnu, Kuvajtu a Kataru. Tyto státy se však ke smlouvě přidaly až v dalších letech (Filip 1977: 11).

4.3.4 Vznik protektorátu v Bahrajnu

Nejdříve se z výše zmíněné trojice států ke smlouvě připojil Bahrajn v roce 1861. Podpisu předcházela vývoj, jenž započal už v roce 1816, kdy proběhl první oficiální kontakt mezi Velkou Británií a Bahrajnem. V tomto roce britský rezident v Búšehru poprvé oficiálně navštívil bahrajnského vládce ostrova šejcha Abdulláha bin Ahmad Al-Khalífu. Bahrajn se následně připojil v roce 1820 k podpisu Všeobecné dohody, jejíž podpisem se bahrajnský vládce vzdal jakékoli formy podpory pirátství. Smlouva byla v roce 1856 rozšířena o dodatek, ve kterém se vládce Bahrajnu zavázal k zatknutí jakéhokoliv plavidla převážejícího otroky a jeho následné dopravení britským úřadům. Kromě toho se během tohoto vývoje značně změnila britská politika vůči Bahrajnu. Ještě před rokem 1838 se vláda v Bombaji zdráhala rozšířit obranné závazky i na ostrovní šejchát. To se však postupem času změnilo a Bahrajn se čím dál více stával závislý na britské ochraně (Al-Baharna 1968: 31, Onley 2004: 51).

Vývoj nastalé situace ale krajně znepokojoval bahrajnského šejcha Muhammada Al-Khalífu, jelikož se musel, výměnou za britskou ochranu, vzdát veškeré činnosti, která by narušovala mír v oblasti Perského zálivu (Onley 2004: 51).

Šejch Muhammad se proto rozhodl vymanit se ze svých závazků vůči velké Británii a najít nového ochránce v Persii a Osmanské říši. V roce 1859 tedy poslal formální požadavek, v němž žádal o ochranu Bahrajnu vůči Britům. Obě země tak vyslaly své zástupce, kteří nabídli šejchovi své podmínky. Přijaty byly vzhledem k větší výhodnosti podmínky osmanské. Po těchto jednáních začal bahrajnský šejch otevřeně porušovat podmínky Všeobecné dohody. Bahrajnské lodě začaly napadat lodě v zálivu a zhoršila se i pozice britsko-indických obchodníků ve městě Manáma, kteří byli násilím vydírání a zavražďování. V reakci na toto chování vyslala Británie celou svou námořní flotilou

k Bahrajnu a zahájila jeho celkovou blokádu. Po ujištění, že Británie ochrání Bahrajn před případnou wahhábovskou expanzí, byl šejch Muhammad donucen 31. března 1861 k podpisu smlouvy o věčném míru na moři, čímž se Bahrajn stal de facto britským protektorátem a součástí smluvního systému (Onley 2004: 51-53).

4.3.5 Vznik protektorátu v Kuvajtu

Počátkem 18. století se vystěhoval z vnitrozemí Arabského poloostrova na dnešní kuvajtské pobřeží spolu s dalšími arabskými kmeny kmen Anáiza. Z něho pochází vládnoucí dynastie, která odvozuje svůj původ od šejcha Sabáha z doby kolem roku 1756. Pod dohledem členů vládnoucí rodiny Al Sabáha se následně Kuvajt v 19. století rozvinul v důležitou obchodní stanici na cestě z Perského zálivu do Aleppa známou hlavně obchodem s perlami. Vládnoucí dynastie též navázala dobré vztahy s Velkou Británií, počínaje prvními obchodními kontakty s britskou Východoindickou společností z roku 1775 (Filip 1977: 10, Crystal 1994: 73-74).

Po vypuknutí války mezi Persií a Osmanskou říší v roce 1776 okupovaly perské jednotky Basru až do roku 1779. V důsledku toho, přeložila Východoindická společnost jižní stanici své poštovní cesty, jež vedla ze syrského Halabu do irácké Basry na Kuvajt. Současně byla též odkloněna na Kuvajt velká část obchodu, který dříve procházel přes Basru. To zapříčinilo rozkvět kuvajtského námořního obchodu (Filip 1977: 10).

Vzhledem k malé velikosti Kuvajtu se vládnoucí šejchové pokoušeli udržet si zdvořilé vztahy se všemi lokálními mocnostmi, zejména Brity, Wahhábovci a Osmany. To se však změnilo za vlády šejcha Abdulláha Al-Sabáha II, který vládl v letech 1866 až 1892. Za jeho vlády navázal Kuvajt blízké vztahy s Osmanskou říší a v roce 1871 dostal šejch dokonce formální titul provinčního místodržícího.

Kuvajt vstoupil do britské sféry vlivu na konci 19. století, kdy šejch Mubarak požádal Británii o podporu proti osmanským jednotkám. Osmané totiž byli spojenci Mubarakových bratrů, jež Kuvajtu vládli v předešlých čtyřech letech a které nechal Mubarak v boji o moc zabít. Šejch Mubarak se tak ve snaze zabránit Osmanské anexi Kuvajtu obrátil na britské autority v Zálivu a požádal je o ochranu. Výsledkem byla dohoda z 23. ledna 1899 podepsaná britským rezidentem a šejchem Mubarakem Al-Sabáhem. Podpisem této smlouvy se stal Kuvajt dalším britským protektorátem v Perském zálivi.

vu. Tímto získala Velká Británie kontrolu nad kuvajtskou zahraniční a hospodářskou politikou, výměnou za ochranu. (Al-Baharna 1968: 41-42, Bethlehemed. 1991: 5, Crystal 1994: 74).

Důležitým faktorem pro vytvoření dohody mezi Kuvajtem a Velkou Británií byl projekt výstavby železnice vedoucí z Berlína do Bagdádu¹⁵. Britové se obávali, že výstavbou železnice se zvýší zájmy ostatních evropských mocností, obzvláště pak Německa a Ruska, o oblast Perského zálivu, která dosud patřila skoro výhradně do britské sféry vlivu (Al-Baharna 1968: 42, Crystal 1994: 74).

4.3.6 Vznik protektorátu v Kataru

Území dnešního Kataru stálo velmi dlouhou dobu v pozadí britských zájmů. Důvodem byla značná heterogenita v oblasti, jelikož se zde po staletí střetávaly zájmy různých mocností bojujících o moc, Portugalci a Osmany počínaje, Bahrajnem a Velkou Británií konče.

V 60. letech 18. století na území Kataru existovalo několik pobřežních osad, včetně Dauhá, když se zde vlivný kmen Al Khalífa, společně s několika dalšími kmeny, rozhodl usadit ve městě Al Zubarah při své cestě z Kuvajtu. Díky dobrým obchodním vztahům s Kuvajtem a perské okupaci Basry z let 1776 – 1779 se z města stalo vzkvétající centrum obchodu a lovu perel. Al Zubarah se také stal základnou pro útočné výpady kmene Al Khalífa na Bahrajn, který v roce 1783 obsadil a na který přesunul svou mocenskou základnu. Katar však byl stále vnímán jako území, na který se vztahovala autorita šejchů z Bahrajnu. Tento přesun předznamenal ekonomický i politický úpadek Kataru, jelikož šejchové přesunuli veškeré své obchody do Bahrajnu. Následující roky tak byly ve znamení nejistoty a soupeření mezi zbylými katarskými kmeny (Heard-Bey 2008: 39, Toth 1994).

Vzhledem svému napojení na bahrajnské vládce se tak Katar stal v roce 1820 součástí Všeobecné dohody, jelikož Bahrajn byl jednou ze stran, která se podílela na podpisu.

¹⁵ Projekt železnice je ve světě též znám pod názvem „bagdáská dráha“. V roce 1888 získalo koncesi na výstavbu této dráhy Německo (Filip 1977: 11).

Byl to jeden z prvních kontaktů, který Britové s Katarom měli. Podpisem smlouvy tak uznali katarskou závislost na Bahrajnu. Z perspektivy Velké Británie se situace změnila až v roce 1867, kdy bahrajnské jednotky vyplenily Dauhá a Al Wakrah. Následkem byl katarský protiútok. Tato situace přiměla britského rezidenta z Búšehru zasáhnout do konfliktu a v roce 1868 jej urovnat. Podpis mírové smlouvy se stal výrazným milníkem v historii Kataru, jelikož v ní smlouva implicitně uznala odlišnost Kataru od Bahrajnu a výslovně uznala pozici Muhammada Al Thaniho¹⁶, jako významného představitele kmenů poloostrova (Heard-Bey 2008: 39-40, Toth 1994).

Změna přišla s expanzí Osmanské říše do východní Arábie v roce 1871, kdy se stal Katar náchylný k okupaci. Muhammad Al Thani sice ještě dokázal odolat tlaku Osmanů, avšak jeho syn Jassim Al Thani byl v roce 1872 za pomoci kuvajtských šejchů přesvědčen k uznání osmanské svrchovanosti. Ta trvala až do roku 1913, kdy se Osmanská říše vzdala suverenity nad Katarom (Toth 1994).

Během první světové války se zájem Británie o Katar značně zintenzivnil, což mělo za následek zvýšení britského vlivu v oblasti. Snažení Britů vyvrcholilo v roce 1916, kdy katarský šejch Abdulláh bin Jasim Al Thani podepsal smlouvy s Velkou Británií, díky které výměnou za vojenskou ochranu získala Británie kontrolu nad zahraničními záležitostmi Kataru. Smlouva také obsahovala ustanovení potlačující otroctví, pirátství a obchodování se zbraněmi. Podpisem této smlouvy se tak Katar stal v roce 1916 dalším britským protektorátem v oblasti Perského zálivu (Heard-Bey 2008: 40-1, Toth 1994).

4.4 Působení Velké Británie v oblasti Zálivu mezi světovými válkami

První světová válka vynesla britskou politickou a vojenskou účast na Blízkém východě na úplně novou úroveň. Po konci války a následném uzavření poválečných mírových smluv se z Velké Británie stala dominantní síla v regionu. Řada faktorů ovlivnila britskou politiku a strategii na Blízkém východě v meziválečném období. Stejně jako v minulosti byla hlavním faktorem ochrana přístupové cesty do Indie. Z Indie se totiž

¹⁶ Al Thani byl původem kmen beduíů z Nadždu, který se usadil v Kataru, kde se věnoval rybolovu, pěstování datlovníku, lovu perel a obchodu (Metz 1993).

stala hlavní vojenská základna britských sil mimo Spojené království. Celkový počet vojáků v Brity ovládané indické armádě tak dosahoval až čtvrt milionu a většina z nich byla použita jako „policejní“ síla, která měla za úkol udržovat pořádek v oblasti Blízkého východu. Indie také patřila k nejcennějším britským obchodním aktivům, jelikož obchod zde představoval téměř 10% z celkového obchodu Velké Británie (Hollis 1987: 182).

Dalším faktorem byla snaha zamezit zvýšení vlivu v regionu ostatním evropským mocnostem, například Francii, Německu nebo Rusku. Vzhledem k úspěšné politice v oblasti Perského zálivu a faktu, že Velká Británie patřila k vítězným mocnostem první světové války, si Britové dokázali po konci války udržet rozhodující vliv nejen v šejchátech Zálivu, ale i v Egyptě, Súdánu, Palestině a Mezopotámii. V samotných šejchátech na arabském břehu Perského zálivu válka nikterak nenarušila vztahy s Velkou Británií. Průběh války spíše naopak vedl k prohloubení britské dominance v oblasti (Heard-Bey 2001: 117-118, Hollis 1986: 184-185).

4.4.1 Objevení ropných nalezišť

Výraznější změnu v politice Velké Británie vůči oblasti Perského zálivu přinesl až objev zdejších ropných nalezišť v meziválečném období. První naleziště byly objeveny v Persii a Iráku na počátku 20. století. To indikovalo skutečnost, že by celý region mohl být bohatý na ropu. Proto si Británie chtěla zajistit, aby v oblastech, ve kterých již měla politický vliv, nemohl žádný jiný stát na tomto nerostném bohatství participovat. K velkému rozvoji ropné prospekce došlo v oblasti Perského zálivu ve 30. letech 20. století. Po Íránu a Iráku byla ropa dále objevena i v Bahrajnu (1932), Kuvajtu (1938), Kataru (1940), Ománu (1956) a nakonec i v šejchátech Smluvního Ománu¹⁷ (1958).

Poté co se začala zvyšovat britská závislost na této surovině, bylo hlavním cílem zahraniční politiky Velké Británie zajistit a ochránit důležité dodávky ropy ze zálivu do

¹⁷ V oblasti Smluvního Ománu byly (a stále jsou) naleziště ropy koncentrovány z drtivé většiny pouze ve třech šejchátech. Těmi jsou Abú Dhabí, Dubaj a Šardžá (Nyrop 1977: 76).

Spojeného království. Tento zájem například vedl Británii k rozšíření svých vojenských závazků v Kataru a Smluvních státech. Objevení ropy také přispělo k rozhodnutí Velké Británie, zůstat politicky i vojensky aktivní v oblasti Perského zálivu i po odchodu Britů z Indie, která získala samostatnost v roce 1947 (Nyrop 1977: 75-76, Onley 2009: 11).

4.4.2 Těžba ropy a počátek britsko-americké rivality v Zálivu

Objev ropy znamenal pro region Perského zálivu obrovskou změnu. Nejen že postupem času díky ropě nabyly šejcháty Perského zálivu ohromného bohatství, ale hlavně vzrostla snaha světových velmocí (zejména Velké Británie a Spojených států) o získání největšího podílu na těžbě ropy ve státech, které značnými ropnými nalezišti oplývaly. Od konce první světové války tak můžeme pozorovat kvůli „boji o ropu“ zvyšující se napětí mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Rivalita mezi oběma velmocemi vznikla na základě odlišného ekonomického modelu. Zatímco se Británie snažila využít svého dominantního postavení v Perském zálivu, jež bylo vystavěno na řadě „exkluzivních smluv“ uzavřených s místními vládci, Spojené státy byly naopak příznivcem principu volné soutěže (Heard-Bey 2001: 117, Rubin 1981: 10-11).

Důležitou roli ve vývoji vztahů a vzniku rivality mezi Velkou Británií a Spojenými státy hrála druhá světová válka. Už před válkou a hlavně během ní totiž domácí spotřeba ropy v USA rapidně vzrostla a Spojené státy tak musely hledat nové zdroje nerostných surovin, které by dokázaly udržet v chodu americké válečné úsilí a také uspokojit následnou poválečnou poptávku (Lesser 1991: 23-24, Rubin 1981: 10).

Následující tabulka nám poskytne údaje o poměru těžby ropy, kterého dosáhly britské a americké ropné společnosti v zemích Perského zálivu. Jde o jasné číselné srovnání, které slouží jako ukazatel vývoje britsko-amerického „souboje“ o ropné bohatství v oblasti Perského zálivu během druhé světové války.

Ropná produkce za rok 1944 (v milionech barelů)		
	USA	Velká Británie
Persie	0	6 500
Saúdská Arábie	5 000	0
Irák	1 188	2 375
Kuvajt	4 500	4 500
Bahrajn	300	0
Katar	237	475
Celkem	11 225	13 850

Zdroj: Rubin, Barry (1981). *The Great Powers in the Middle East 1941-1947: The Road to the Cold War* (London: Routledge), s. 12.

Díky svému postavení se Britům podařilo zajistit dohodu s vládci Kuvajtu, Bahrajnu, Kataru, Smluvních států a Ománu, kteří se v ní zavázali, že udělí těžební koncesi pouze společností, které schválí britská vláda. K dohodě došlo nejprve v Kuvajtu v roce 1913, poté následoval Bahrajn (1914), Katar (1916), Smluvní Omán (1922) a Omán (1923). Britským záměrem bylo vyloučit jakékoli nebritské žadatele nebo alespoň zajistit, aby těžební koncese udělené těmto žadatelům byly pod britským státním dohledem. Výsledek byl ten, že ropné společnosti těžící ropu v Kuvajtu, Kataru, Smluvním Ománu a Ománu byly z větší části britské (ve většině z nich měla určitý podíl Anglo-perská ropná společnost), zatímco společnosti těžící ropu v Bahrajnu a Saúdské Arábii měly vlastníky z USA. Anglo-perská ropná společnost se tak postupem času stala britskou největší ekonomickou investicí v Zálivu (Nyrop 1977: 75-76, Onley 2009: 14).

V roce 1932 odhalila americká Standard Oil Company of California (Socal) ropná naleziště vhodná pro komerční využití v Bahrajnu. Socal pak také získala koncesi na těžbu ropy v Saúdské Arábii v roce 1933, ve které později v roce 1938 též objevila zásoby ropy vhodné ke komerční těžbě.

Koncesi na těžbu ropy v Kuvajtu získala v roce 1934 Kuwait Oil Company, což byla ropná společnost vlastněná z části britskou Anglo-perskou ropnou společností a z části americkou společností Gulf Oil (Nyrop 1977: 75, Crystal 1994: 58-59).

V ostatních šejchátech Zálivu však byli Britové oproti Američanům úspěšnější. Bohužel pro ně, zásoby ropy a její těžba byla v Kataru, Ománu a Smluvních šejchátech ve 30. a 40. letech 20 století mnohem skromnější, než v ostatních zemích Perského zálivu. I zde hlavní roli při získání koncesí hrála Anglo-perská ropná společnost, která měla hlavní podíl na těžbě ropy v oblasti a to díky svým dceřiným těžebním společnostem, ve kterých držela vysoký podíl akcií.

V Kataru se například těžbou ropy na souši zabývaly firmy jako Petroleum Development nebo Iraq Petroleum Company jež patřily právě mezi společnosti, ve kterých držely akcie mnohé britské a americké těžební společnosti. Velký úspěch Britové v Kataru zaznamenali v roce 1952, když se britsko-nizozemské ropné společnosti Royal Dutch Shell povedlo získat koncesi na průzkum pobřežního kontinentálního šelfu. Zde byly v následujících letech objeveny značná naleziště ropy. Samotná produkce začala v roce 1964 (Nyrop 1977: 76, Toth 1993).

Jako poslední byla komerční těžba ropy započata v Ománu a šejchátech Smluvního Ománu. Zde už ve 30. letech získala koncesi na průzkum společnost D'Arcy Exploration Company, což byla jedna z dalších dceřiných společností Anglo-perské ropné společnosti. Významnější objev velkého ropného naleziště však v této oblasti na sebe nechal dlouho čekat. Teprve na přelomu 50. a 60. let 20. století byly objeveny rozlehlá naleziště v šejchátu Abú Dhabí a ropná pole Yibal a Natih v Ománu. A i zde těžbu ropy prováděly místní ropné společnosti, které byly z velké části pod kontrolou British Petroleum, což byl přímý následník Anglo-perské ropné společnosti (Butt 2001: 232, MOG 2015: 2-3).

4.5 Konec britské dominance v Perském zálivu

Británie využívala svého značného vlivu na jižním pobřeží Perského zálivu od 19. století až do ledna 1968, kdy oznámila, že stáhne své jednotky z regionu. Tento odchod následně vedl ke vzniku samostatného Bahrajnu, Kataru a Spojených arabských emirátů a zisku postavení plnoprávných členů mezinárodního společenství. Tento krok je tedy možné označit za konec britské dominance nad oblastí Perského zálivu. V kapitole budeme analyzovat důvody, které vedly ke ztrátě dominantního postavení

v oblasti, přičemž se nejprve zaměříme na případ Kuvajtu, který na rozdíl od výše zmíněných států získal nezávislost už v roce 1961, tedy o celou dekádu dříve, než ostatní britské protektoráty Perského zálivu (Sato 2009: 99).

4.5.1 Zánik britského protektorátu v Kuvajtu

Velká Británie si za dobu své přítomnosti v Zálivu vybuodovala silnou pozici a získala významný vliv ve velké části regionu, který zahrnoval četná území, jejichž historií jsme se zabývali v předchozích kapitolách. Z právního hlediska sice byly tyto oblasti považovány za nezávislé suverénní státy, ale v praxi jejich vnitřní a zejména vnější záležitosti podléhaly značnému britskému vlivu až do 2. poloviny 20. století.

Po druhé světové válce se však Britské impérium dostalo do nevratného úpadku. Zpočátku však ani první náznaky „větru změn“, který byl charakterizován ztrátou Indie v roce 1947 a Suezskou krizí z roku 1956 neměl na britské výsostné postavení v Perském zálivu vliv (Sato 2009: 99).

Zásadní změna přišla až na konci 50. letech 20. století. Během ropného boomu z poloviny 20. století se z Kuvajtu stal velmi bohatý stát, jehož ekonomická a strategická hodnota pro Brity nesmírně vzrostla. Především proto, že kuvajtský šejchát se stal pro Velkou Británii nejdůležitějším zdrojem ropy, jelikož z Kuvajtu do Británie proudilo celých 50 % z celkového objemu dovážené ropy. Tato skutečnost umožnila vládcům Kuvajtu zvyšovat a lépe prosazovat své nároky. Už v září roku 1958 tak vláda Kuvajtu požádala Velkou Británii o uznání práva, které Kuvajtu umožňovalo řídit svou vlastní zahraniční politiku. Následující rok pak Kuvajt začal nově naléhat na Brity, aby upustili od svých pravomocí a na začátku roku 1961 kuvajtský vládce dokonce vznesl požadavek na zrušení dohody z roku 1899.

Všem kuvajtským nárokům Velká Británie vyhověla z několika důvodů. Kuvajt byl i nadále ochoten zachovat své hospodářské a vojenské vztahy s Británií ve velké míře nepozměněné. Dokonce tak, že se kuvajtské představitelé opakovaně vyjádřili přednost tomu, nadále investovat kuvajtské příjmy z ropy v Londýně a také stále vést své za-

hraniční transakce v librách, stejně tak jako provádět devizové kontroly na stejných zásadách jako Bank of England.

Kuvajtu tak bylo v říjnu 1958 uděleno právo vést vztahy se svými arabskými sousedy a britská vláda se dokonce rozhodla podpořit přihlášky šejchátu do značného množství mezinárodních organizací. První převod pravomocí z Británie na Kuvajt pak následoval v únoru 1960 a samotná dohoda z roku 1899 byla ukončena 19. června 1961 (Fain 2008: 105-106, 115, Smith 2004: 15-16).

4.5.2 Odchod Velké Británie z oblasti Perského zálivu

Vzhledem k bohatým nalezištím ropy v ostatních britských protektorátech v Zálivu bylo udržování stability v regionu zásadní proto, aby mohl být zajištěn stálý přívod ropy do Británie. Velká Británie tak udržovala v oblasti¹⁸ stálou vojenskou posádku. Dále se zde nacházely letiště RAF a několik námořních vojenských přístavů. Britové také ovládali například obranné síly Abú Dhabí nebo ve svých protektorátech financovali a fakticky kontrolovali policii. Vojenské základny tak nejenže umožnily britským silám v Evropě přímé spojení do Indického oceánu, ale také zajišťovaly hospodářské zájmy Británie v Perském zálivu.

Zásadní posun v britské politice přišel 16. ledna 1968, kdy labouristický ministerský předseda Harold Wilson oznámil sněmovně, že Velká Británie stáhne všechny své vojáky z Perského zálivu do konce roku 1971. Hlavním důvodem britského odchodu z Perského zálivu byla zhoršující se ekonomická situace Velké Británie. Británie čelila možné devalvaci měny a zvyšující se náklady na udržení vlivu v oblasti Zálivu se labouristické vládě Harolda Wilsona zdály až příliš velké. Situaci nepomohla ani kritika britské imperiální politiky. Mnoho vysoce postavených politiků Labouristické strany bylo velmi skeptických ohledně britského postavení mimo Evropu (Sato 2009: 10, Fain 2008: 170-172, Smith 2004: 29-30).

Odchod se týkal všech zbývajících britských protektorátů v Perském zálivu, tedy Bahrajnu, Smluvního pobřeží a Kataru. Situace v Ománu, který de facto spadal pod britskou ochranu již od roku 1798, byla mírně odlišná. Zde byla pravidla britské pra-

¹⁸ Většina britských jednotek byla soustředěna v Bahrajnu a šejchátu Šardžá (Sato 2009: 100).

vomoci regulována prostřednictvím písemných zpráv, které si v 50. letech 20. století mezi sebou posílali ománský sultán a vláda Velké Británie. Ve zprávách se Británie zavázala, že vybaví sultánovy ozbrojené složky a rozšíří svou vojenskou účast v Ománu, výměnou za postoupení práv na letiště Masirah, jež se nacházelo na ostrově u jižního pobřeží sultanátu.

Samotné stažení Velké Británie z oblasti Perského zálivu mělo dva aspekty. První z nich byl vojenský, jelikož britský odchod znamenal stažení více jak 6 tisíc britských vojáků, kteří byli v oblasti umístěni, spolu s jejich vzdušnou podporou. Druhý aspekt byl politický, jelikož odchod znamenal ukončení starých smluv o ochraně, jež byly nahrazeny novými smlouvami o přátelství, ze kterých však ani pro jednu stranu neplynuly žádné významné povinnosti a závazky (Holden 1971).

Význam rozhodnutí o ústupu Velké Británie z oblasti Perského zálivu z ledna roku 1968 byl zdůrazněn poté, co se v Británii v roce 1970 vrátila k moci Konzervativní strana. Konzervativní vláda se pokoušela ještě zvrátit rozhodnutí o odchodu a zamezit zrušení smluv, ale vzhledem k tomu, že rozhovory o britském stažení ze Zálivu už byly ve velmi pokročilé fázi, si brzy uvědomila, že zvrát už není možný. Do mezinárodního společenství tak v roce 1971 přibyly 3 nově vzniklé samostatné státy Bahrajn, Katar a Spojené arabské emiráty (Holden 1971, Sato 2009: 112).

5. Angažmá Velké Británie v Perském zálivu v postkoloniálním období

V 4. kapitole bakalářské práce se zabývám působením Velké Británie v Perském zálivu v postkoloniálním období. Postkoloniální období jsem vymezil v předcházejících kapitolách, jako časový úsek trvající od roku 1971 až po současnost. Kapitulu jsem rozdělil na 3 části podle oblastí, které analyzuji. V první podkapitole se věnuji vojenskému hledisku. Analyzuji, jakou roli hraje Velká Británie ve vybraných konfliktech v oblasti Perského zálivu v postkoloniálním období. Dále se zde zabývám vývojem vojenské přítomnosti Británie v nově vzniklých státech Perského zálivu a srovnávám je s přístupem USA. V druhé podkapitole je hlavním předmětem mé analýzy ekonomické hledisko. Zaměřím se zde na důležité aspekty ekonomických vztahů Velké Bri-

tanie a států Zálivu. Dále analyzují zahraniční obchod Británie v oblasti Perského zálivu. Ve třetí podkapitole se zabývám politicko-kulturnímu hledisku. V ní se věnuji britskému politickému a kulturnímu vlivu, který si Velká Británie ve státech Zálivu v postkoloniálním období buduje.

5.1 Působení Velké Británie v postkoloniálním období – vojenské hledisko

V následující části bakalářské práce budu analyzovat angažmá Velké Británie v postkoloniálním období z vojenského hlediska. Jako první se zaměřím na Dafárské povstání v Ománu z přelomu 60. a 70. let 20. století. Tato rebelie byla první zkouškou, které Británie čelila během svého odchodu z Perského zálivu. Dále budu za použití komparace analyzovat vývoj vztahů Velké Británie a Spojených států se státy Zálivu v období 80. let. Hlavními postavami, jež utvářely politiku obou států, byly ministerská předsedkyně Margaret Thatcherová a dva prezidenti USA, Jimmy Carter a Ronald Reagan. Jedním z hlavních témat v této části práce bude vliv Carterovy doktríny na vojenské postavení Spojených států v oblasti Perského zálivu.

Posléze se věnuji dalšímu konfliktu, tzv. první válce v Zálivu. Analýza tohoto konfliktu nám umožní lépe pochopit vývoj postavení Velké Británie v oblasti Perského zálivu vzhledem k sílící vojenské angažovanosti Spojených států. Nakonec se zabývám současným směrem britské politiky „návratu do východního Suez“.

5.1.1 Velká Británie a Dafárské povstání

Povstání, jež vypuklo na počátku 60. let 20. století v ománské provincii Dafár proti vládě sultána sídlícího v Maskatu trvalo až do roku 1976. Jednalo se o první vojenskou zkoušku, které Británie čelila poté, co se rozhodla stáhnout z oblasti Perského zálivu své vojenské jednotky. Jedná se o jeden z mnoha konfliktů, který se dá klasifikovat jako součást ideologické soutěže známé jako studená válka a Spojené království stálo v této občanské válce na straně maskatského sultána. V konfliktu proti sobě bojovaly vládní jednotky sultanátu Maskat a Omán za pomoci Íránu, Jordánska a Velké Británie proti marxistickým povstalcům z nacionalistické Lidové fronty za osvobození Ománu, kteří byli podporováni hlavně Jemenskou lidově demokratickou republikou. Velká

Británie se války účastnila hlavně z čistě praktických důvodů. Snažila se zabránit zvýšení vlivu Sovětského svazu a dalšího šíření komunismu v Perském zálivu poté, co se rozhodla opustit své výsostné mocenské postavení v tomto regionu (DeVore 2011: 441, Mohamedi 1994).

Z argumentace předchozí kapitoly je zřejmé, že konec 60. a začátek 70. let bylo z geopolitického pohledu velice dynamické období v oblasti Perského zálivu. V lednu 1968 překvapila britská labouristická vláda Harolda Wilsona svět tím, když oznámila záměr odvolat všechny britské síly z Perského zálivu do roku 1971. Toto oznámení mělo hluboký regionální dopad, jelikož Británie byla tradičním garantem stability v oblasti na východ od Suez. Z pohledu Západu přišlo Wilsonovo rozhodnutí v nejméně vhodnou dobu. Účast Spojených států, ve veřejnosti čím dál tím méně oblíbené válce ve Vietnamu snížila jejich schopnost převzít bezpečnostní vojenské závazky v dalších částech světa. Nemohly tak zaplnit mocenskou mezeru, která se po stažení Britů objevila. Zároveň se však zvyšoval vliv Sovětského svazu a komunistické Číny.

Navíc se v této době státy Perského zálivu stávaly stále významnějším producentem ropy. Místní produkce činila až 30 % z celkové světové produkce a dle tehdejších odhadů se v oblasti Zálivu nacházelo přibližně 60 % z prokázaných celosvětových zásob ropy. Následkem tohoto vývoje začali být tradiční vládcí v celém regionu Perského zálivu zpochybňováni vzrůstajícím arabským nacionalismem a radikálním marxismem. Všechny výše popsané důvody tak přinutily Velkou Británii vynaložit značné úsilí k zastavení šíření revoluční ideologie v regionu i přes rozhodnutí o stažení (Ladwig III 2008: 63-64).

Válka se v první fázi nevyvíjela pro Brity a samotného maskatského sultána příliš dobře. Ománští rebelové drželi iniciativu a dokázali úspěšně útočit na města a vládní vojenská stanoviště. Situaci přispívala i špatná organizace a vybavenost vládních jednotek. Britští důstojníci velící sultánovým ozbrojeným silám se v konfrontaci se zhoršující se vojenskou situací snažili vypracovat novou účinnou protipovstaleckou strategii za použití poznatků z dřívějších britských vojenských protipovstaleckých

kampaní. Nicméně maskatský sultán Saíd bin Tajmúr opakovaně odmítal schvalovat schodkový rozpočet nebo jakékoli politické reformy potřebné k úspěšnému dokončení plánů navržených britskými poradci.

Jelikož se situace v zemi neustále zhoršovala, dospěli britští důstojníci v Ománu společně s politiky v Londýně k závěru, že sultán Saíd musí být svržen a nahrazen svým, v Británii vzdělaným, synem Kábusem ibn Saídem. Státní převrat se v roce 1970 povedlo s přispěním Velké Británie úspěšně provést a na ománský trůn usedl nový sultán Kábús, který následně poslal svého otce do exilu právě do Británie. Tento okamžik byl zlomovým v celé válce (DeVore 2011: 448-451, Jones 2011: 561-562).

Sultán Kábús dle očekávání britských poradců schválil jejich návrhy a vyhověl jejich požadavkům o navýšení zdrojů. Londýn v návaznosti na nový směr ománské politiky schválil vyslání zbraní, vojenských instruktorů z pravidelné britské armády a dvou jednotek SAS¹⁹ pod pseudonymem BATT (British Army Training Teams) do Dafáru. Jakmile zde byly britské jednotky rozmístěny, pustily se do výcviku místních ománských jednotek. Britští důstojníci také začali s přípravou nové ofenzívy, jež byla naplánována na rok 1971. Ofenzíva však nebyla významně úspěšná, a konflikt se tak v rozpětí let 1970-72 dostal do patové situace.

Průlom nastal teprve s přijetím Ománu do OSN a do Ligy arabských států na konci roku 1971, jelikož se Ománu dostalo další zahraniční pomoci. Do Ománu tak byly v roce 1974 vyslány iránské a jordánské jednotky, které společně s britskou leteckou podporou a jednotkami SAS dokázaly povstání na konci roku 1975 potlačit (DeVore 2011: 451, 457-461, White 2008).

5.1.2 Carterova doktrína a příchod Spojených států do Perského zálivu

Angažovanost USA v Perském zálivu se vyvíjela pomalu a stejně jako v ostatních regionech Blízkého východu, ani zde Spojené státy neměly žádný významný trvalý politický zájem až do vypuknutí druhé světové války. Spojené státy měly tendenci vidět oblast Zálivu jako britské pole působnosti, a tak se zde USA zapojovaly pouze do sou-

¹⁹SAS (Special Air Service) jsou britské speciální jednotky.

kromých či obchodních jednání s místními britskými protektoráty či nově vznikajícími státy čímž jen podporovaly dominantní pozici Velké Británie. Do začátku druhé světové války se tak Spojené státy pouze spoléhaly na to, že právě Británie bude chránit zájmy Západu v oblasti Perského zálivu.

V USA zájem o oblast Zálivu značně vzrostl v 50. letech 20. století a to především v důsledku rostoucích obchodních aktivit vázaných na těžbu ropy a také rozvíjející se vnímání sovětské hrozby. Dramatický nárůst produkce ropy v Saúdské Arábii a Kuvajtu ohromil americké politiky, kteří v minulosti nedokázali plně docenit strategický význam oblasti. Už od 60. letech 20. století však byl ropný průmysl v Perském zálivu ve středu zájmů USA. V regionu působilo přibližně 20 ropných firem z USA, jejichž objem těžby ropy činil více než polovinu z celkové produkce ropy, která se uskutečňovala v Perském zálivu. Investice Spojených států do ropného průmyslu na Blízkém východě v tomto období činily více než 1 a půl miliardy dolarů z čehož většina investic byla soustředěna v oblasti Perského zálivu. Výnosy z těchto investic představovaly přibližně 1 miliardu dolarů ročně. Dalším důležitým faktorem, který zvýšil zájem Spojených států o oblast Zálivu, byla nutnost zajistit dodávky ropy americkým spojencům v západní Evropě a Japonsku v době studené války.

Z výše uvedených důvodů tak měly Spojené státy velký zájem na zajištění stabilního ekonomického a politického prostředí v regionu, jež považovaly za nezbytné pro zabezpečení nerušeného toku ropy do Evropy, zajištění bezpečnosti občanů USA a ochrany vlastních obchodních zájmů v oblasti Perského zálivu. Problém ochrany politických a obchodních zájmů USA se stal ještě naléhavější v roce 1968, kdy Velká Británie oznámila své rozhodnutí stáhnout veškeré své vojenské jednotky z Perského zálivu do tří let. Britské rozhodnutí značně znepokojilo politické představitele Spojených států a to zejména s ohledem na zvyšující se sovětské aktivity na Blízkém východě, avšak Nixonova administrativa se rozhodla nezaplnit mocenské vakuum vytvořené britským odchodem (Kieval – Reich 1987: 67-68).

Za největší úspěch Spojených států v tomto období můžeme považovat vývoj situace v Bahrajnu. Bahrajn totiž býval primární námořní základnou britského loďstva v oblasti Perského zálivu v koloniálním období. Od roku 1935 zde dokonce sídlilo vedení královského námořnictva, jež mělo na starosti operace na Blízkém východě. Po odchodu britských jednotek z Perského zálivu v roce 1971 však drtivou většinu bývalých britských námořních základen získaly pod svou správou USA. Hlavní základna amerického loďstva²⁰ tzv. Naval Support Activity Bahrain (NSA Bahrain) se nachází ve městě Manáma, tedy na místě bývalé námořní základny Velké Británie (CNIC 2015, RT 2014).

Výrazný obrat v politice USA tak přišel až 23. června 1980 vyhlášením Carterovy doktríny, která jasně definovala oblast Perského zálivu jako životně důležitou sféru vlivu USA. Spojené státy v doktríně zavázaly k odrazení jakékoli vnější síly, která by se pokusila získat kontrolu nad oblastí Zálivu všemi dostupnými prostředky, včetně vojenské síly (Kieval – Reich 1987: 80-81, Petersen 2015: 27).

Zlomovým bodem pro Carterovu administrativu se tak stal rok 1979. Spojené státy, respektive prezidenta Jimmyho Cartera ke změně politiky vedly dva hlavní důvody. Prvním důvodem byla islámská revoluce v Íránu, jež byla těžkou ranou pro politiku Spojených států a měla značný vliv na postavení USA v Perském zálivu. Do roku 1979 se Spojené státy spoléhaly na Írán jako na garanta bezpečnosti a stability v oblasti, který měl zajišťovat plynulost dodávek ropy v dostačujícím množství a za rozumnou cenu z regionu Zálivu na Západ.

Írán společně se Saúdskou Arábií tvořil z pohledu USA tzv. dvojitý pilíř, který měl zajišťovat stabilitu v oblasti Perského zálivu. Oba státy tak v průběhu 70. let 20. století byly Spojenými státy vojensky i ekonomicky podporovány, což mělo zaručit naplňování ekonomických i politických zájmů USA v regionu. Islámská revoluce z roku 1979 však změnila postoj Íránu vůči Spojeným státům, když kdysi přátelské vztahy změnila na vztahy nepřátelské (Kieval – Reich 1987: 79-80).

²⁰ Je zde umístěna například americká 5. flotila.

Druhým důvodem byla sovětská invaze do Afghánistánu v prosinci roku 1979. Invaze značně ovlivnila britsko-americké vztahy v oblasti Perského zálivu. Jak pro Spojené státy, tak pro Velkou Británii invaze Sovětského svazu znamenala zvyšující se obavy nejen o budoucnost Afghánistánu, ale také o možnou hrozbu zvětšujícího se sovětského vlivu v Perském zálivu.

Carterova doktrína tak představovala zásadní posun v politice Spojených států, když identifikovala potencionální sovětskou hrozbu pro region Zálivu a potvrdila odhodlání USA přijmout veškerá opatření nezbytná k ochraně svých zájmů (Kieval – Reich 1987: 80-81, Petersen 2015: 27).

5.1.3 Velká Británie a oblast Zálivu za vlády Margaret Thatcherové

Důležitou osobností, jež ovlivnila politiku Velké Británie v 70. a 80. letech 20. století, byla Margaret Thatcherová. Už od jejího zvolení jako vůdce Konzervativní strany v roce 1975 patřilo mezi její hlavní priority vybudování silné opozice vůči Sovětskému svazu. Podobný pohled byl blízký i Ronaldu Reaganovi, prezidentovi Spojených států (1981-1989). Boj proti komunismu tak výrazně ovlivnil vztahy mezi oběma zeměmi. Z Velké Británie se během funkčního období Margaret Thatcherové stal významný spojenec USA, který plně podporoval Spojené státy v boji proti šíření komunistické hrozby nejen v Perském zálivu, ale i na celém světě.

Za vlády Margaret Thatcherové také Velká Británie zaujala více asertivní zahraniční politiku vůči státům Perského zálivu. K odražení silící sovětské hrozby v oblasti Zálivu Británie znovu začala zvažovat návrat do „východního Suez“ tím, že by Britové posílili své námořní síly v regionu. V úvahu připadal i možný návrat na bývalé britské námořní základny používané v koloniálním období. Velká Británie též podporovala obranné snahy Spojených států v oblasti Perského zálivu. Británie se podílela například na modernizaci americké základny na ostrově Diego García nebo pomáhala Spojeným státům najít další vhodná vojenská zařízení, která by usnadnila kontrola nad oblastí Perského zálivu (Petersen 2015: 30).

V očích samotných Britů přišel zlom ve vnímání globálního postavení Velké Británie vlivem Suezské krize v 50. letech 20. století. Margaret Thatcherová k tomuto tématu ve svých pamětech nastínila několik zajímavých postřehů. Ministerská předsedkyně uvedla, že Britové před Suezskou krizí svou moc ovlivňovat světové dění až příliš přeceňovali, zatímco poté se britští politici domnívali, že mají menší moc a vliv, než tomu bylo ve skutečnosti. Thatcherová se tak snažila skrze ekonomickou podporu, jež se týkala hlavně podpory prodeje zbraní a vojenského vybavení do států Perského zálivu co nejvíce udržovat, či dokonce rozšířit britský vliv v regionu jak jen to bylo možné (Petersen 30-31).

Důkazem obratu v politice Velké Británie je kupříkladu zvýšení britského vlivu ve Spojených arabských emirátech jak to uvedl britský velvyslanec David Roberts ve své výroční zprávě z roku 1980, kde poznamenal, že po určitém narušení britského vlivu v oblasti Perského zálivu po stažení Britů v roce 1971 se proces ztráty vlivu téměř úplně otočil. Za tímto zvratem stála hlavně Margaret Thatcherová, která v SAE silně intervenovala a dosáhla značného úspěchu, když se jí podařilo zabránit Francii, aby zde převzala zakázky britských zbrojovek (Petersen 2015: 30-31).

Po vypuknutí války mezi Íránem a Irákem v září 1980 se podle Robertse jak Británie, tak Spojené arabské emiráty obávaly možného rozšíření nepřátelství na druhou stranu zálivu. K obavám vedlo svolení, ve kterém dal Omán Iráku možnost využít ománské území k zahájení útočných operací proti Íránu. Ománský sultán Kábús měl též ochotného pomocníka ve vládci emirátu Rás al-Chajma, který toužil obnovit svou moc nad ostrovy Tunb, kterých se Írán zmocnil v roce 1971. Dne 1. října 1980 se britský velvyslanec Roberts dozvěděl, že Francie přislíbila Spojeným arabským emirátům pomoc v případě íránského útoku. Reakce britské vlády na sebe nenechala dlouho čekat. Už o deset dní později byl Roberts zmocněn k tomu, aby dal Spojeným arabským emirátům podobné záruky jménem britské vlády. Do SAE byl též vyslán tajný tým z britského ministerstva obrany, aby posoudil obranné potřeby SAE. Následovaly návštěvy čelních britských politických a vojenských představitelů. Jedním z čelních vojenských představitelů byl například generál Perkins, který zde započal proces modernizace pro-

tivzdušné obrany Spojených arabských emirátů. Tento vývoj dle Robertse znamenal obnovení tradičního vztahu mezi Velkou Británií a SAE, jelikož vládnoucí šejchové začali preferovat pomoc od Britů než od Francouzů a Američanů. Šejch Zajd například informoval Brity, že v případě krize počítá s vysláním britských vojsk do SAE (Petersen 31-33).

Po nástupu Ronalda Reagana do funkce v něm získala Margaret Thatcherová silného spojence. Vzhledem ke společnému odporu ke komunistické ideologii spolu často konzultovali postoj Velké Británie a Spojených států ke státům Perského zálivu. Na jedné takové schůzce se Thatcherová snažila prezidentovi USA vysvětlit jak je pro Velkou Británii a USA důležité pokračovat ve vojenské podpoře ománského sultána Kábúse vzhledem k důležitosti Ománu pro britsko-americké snahy zajistit bezpečnost v Perském zálivu.

Margaret Thatcherová se svou politikou však nesnažila pouze znovu obnovit pozici Velké Británie v Perském zálivu, ale i odpovědět na rostoucí přítomnost Spojených států v oblasti. Přítomnost, která dramaticky vzrostla po sovětské invazi do Afghánistánu a oznámení Carterovy doktríny. Avšak každá krize nebo problém s sebou obvykle přináší i příležitost. Margaret Thatcherová, která neměla v úmyslu nechat slábnout britskou pozici v Perském zálivu tak chytře využila zvýšeného zájmu USA o Perský záliv a vyhlášení Carterovy doktríny k posílení vlivu Velké Británie v oblasti Perského zálivu (Petersen 2015: 28, 35).

5.1.4 80. léta a vliv Reaganovy administrativy na angažmá Británie

S tím jak Spojené státy získávaly v Perském zálivu stále větší vliv, si Britové uvědomili, že v zájmu zachování svého vlastního vlivu se musí vyhnout využívání metod z dob dávno minulých. Proto se Velká Británie snažila zůstat politicky zdrženlivá a nenarušovat nikterak významně vývoj v jednotlivých státech Perského zálivu. Velkým příslibem pro Margaret Thatcherovou a celou Velkou Británii byl nástup Reaganovi administrativy. Ronald Reagan se po svém nástupu do Bílého domu rozhodl pokračovat v politice, jež byla nastíněna v Carterově doktríně. Spojené státy tak v 80. letech

20. století výrazně zvýšily své vojenské kapacity v Perském zálivu. Na základnu Diego García v Indickém oceánu byla přemístěna flotila lodí, která převážela vojenský materiál až pro 12 tisíc vojáků, dále munici pro devět letek a zásoby pro čtyři armádní brigády. Všechny tyto zdroje tak mohly být v případě krize rychle a účinně využity v místě potřeby, což výrazně snížilo čas potřebný k nasazení amerických vojáků v Perském zálivu. Kromě toho se Spojeným státům povedlo dosáhnout dohod o přístupu vojenský jednotek USA na území Ománu, Keni a Somálska (Petersen 2015: 36).

Hlavně dohoda s Ománem byla pro Spojené státy velice důležitá. Základna na ostrově Diego García sice byla zvětšena a zmodernizována, avšak tento pokrok Spojené státy stále nepovažovaly za dostačující vzhledem ke vzdálenosti od Perského zálivu. Omán tak nabízel vhodný přístupový bod do oblasti, který Spojené státy hledaly. Dohoda o přístupu byla podepsána už v roce 1980. Detaily dohody sice nebyly zveřejněny, ale hlavní elementy smlouvy týkající se modernizace letišť, umístění vojenských zásob a přístup k námořním základnám byly všeobecně známy. USA tak tímto krokem získaly přístup k ománským leteckým základnám v Thumraitu, Síbu, Chasabu a na ostrově Masíra. Přístup Spojené státy dostaly také k námořním základnám v Salále a Matře. Na oplátku se USA zavázaly k zaplacení za modernizace a zkvalitnění těchto základen a dále Ománu přislíbily podporu v případě agrese (Owtram 2004: 160).

Britové sice neochotně přijali fakt, že se Spojené státy snaží zvýšit svou vojenskou přítomnost v Ománu, ale i tak se nadále snažili udržet si své obchodní a vojenské zájmy v Ománu. Důležitý byl v tomto „souboji“ o moc blízký vztah mezi Margaret Thatcherovou a Ronaldem Reaganem. Britská premiérka si dokázala udržet nejen přízeň amerického prezidenta, ale také zajistit, aby Británie nikterak významně neztratila svůj vliv v sultanátu. V Ománu tak stále působili britští vojenští instruktoři a například britské speciální jednotky SAS byly v sultanátu pravidelně přítomny, aby tu pomáhaly s tréninkem sultánových speciálních sil, a také zde prováděly svá vlastní vojenská cvičení. Příkladem dobrých vojenských vztahů mezi Velkou Británií a Ománem byl rok 1986, ve kterém se konalo britsko-ománské cvičení nazvané Swift Sword. Cvičení trvalo od 16. listopadu do 8. prosince a až do Kuvajtské krize v roce 1990 představovalo

největší nasazení britských jednotek v Perském zálivu. Celkově se ho účastnilo 4 750 britských vojáků a dohromady britskou vládu stálo přes 4 miliony liber (Owtram 160-161).

Jak již bylo zmíněno výše, v 80. letech 20. století představovala přímou bezpečnostní hrozbu pro oblast Perského zálivu nejen sovětská invaze do Afghánistánu, ale také irácko-iránská válka. Ta ohrožovala bezpečnost nejen ostatních států Perského zálivu, ale hlavně představovala možný problém pro nutné dodávky ropy, které ze zálivu proudily do Spojených států a západní Evropy. Obavy Spojených států se potvrdily už v polovině roku 1983, když Írán vydal varování, ve kterém uvedl, že zablokuje Hormuzský průliv a zabrání veškerému vývozu ropy z Perského zálivu, pokud bude přerušena jeho vlastní schopnost vyvážet ropu v důsledku iráckých útoků.

Válečné úsilí tak představovalo nebezpečí pro ropné tankery z ostatních zemí Zálivu, například Kuvajtu. Problém byl tak akutní, že v roce 1987 Kuvajt požádal Reaganovu administrativu o ochranu kuvajtských tankerů převážejících ropu. Spojené státy tak vyslaly do zálivu svou flotilu čítající až 50 válečných lodí. Během následujícího roku se pak námořnictvo Spojených států dostalo do několika ozbrojených konfliktů s iránskými silami (Kieval – Reich 1987: 89-90, Stork – Wenger 1991: 25).

5.1.5 Velké Británie a USA ve válce v Perském zálivu

První válka v Perském zálivu je zjevným příkladem změn ve vývoji vojenské participace Velké Británie a USA na bezpečnosti v oblasti Perského zálivu. Jak jsem již zmínil v předchozích podkapitolách, ve své době válka v Zálivu představovala největší účast britských ozbrojených sil v oblasti Perského zálivu. Komparace s vojenskou účastí Spojených států nám tak dává příležitost, porovnat jak se od roku 1971 změnila pozice obou států v tomto regionu.

Válka v Perském zálivu (v arabských zemích známá jako druhá válka v Zálivu) byla ozbrojeným konfliktem mezi Irákem, vedeným Saddámem Husajnem a koalicí mnoha evropských a arabských států v čele s USA, které OSN poskytla mandát vyhlášením rezoluce k provedení vojenské operace za účelem osvobození Irákem obsazeného

Kuvajtu. Válka začala dne 2. srpna 1990 napadením Kuvajtu a skončila 28. února 1991 vítězstvím koaličních vojsk. Pro konflikt bylo Spojenými státy použito kódové označení *operace Pouštní bouře*, zatímco Britové svým vojenským operacím během války v Zálivu dali kódové jméno *operace Grandby*. Válka měla dvě hlavní fáze. První fáze nazvána *operace Pouštní štít* měla za účel vybudovat dostatečné obranné vojenské síly, hlavně v Saúdské Arábii a posléze i v ostatních státech Perského zálivu, které by zabránila další expanzi Iráku. Vybudování obranných pozic bylo zcela v režii Spojených států a Saúdské Arábie.

Cílem druhé fáze všeobecně známé pod názvem *Pouštní bouře* bylo osvobození Kuvajtu společnými silami koalice. Samotná ofenziva koalice OSN započala 17. ledna 1991 a vyznačovala se intenzivním použitím letectva, dělostřelectva, obrněných jednotek a nových vojenských technologií (Estes 2006: 1-4, Flintham 2009: 370, Chambers II 2000).

I přesto, že válka v Zálivu byla především záležitostí v americké režii, hrály britské jednotky v konfliktu velmi důležitou roli v rámci mezinárodní koalice jako jeden z hlavních partnerů USA. Když v srpnu 1990 začala irácká invaze do Kuvajtu, jediným vojenským nástrojem schopným dostat se do Perského zálivu včas a s dostatečnou údernou silou, který měla vláda Velké Británie k dispozici, bylo letectvo. RAF tak patřilo od samého počátku až do konce konfliktu k hlavní britské vojenské síle v oblasti. Příspěvek britských RAF do společných leteckých jednotek koalice byl co do důležitosti druhým nejvýznamnějším a nejpočetnějším hned po Spojených státech.

Do Perského zálivu byly nejdříve vyslány jednotky na obranu Saúdské Arábie, například letka bojových letounů typu Tornado F3 nebo Jaguar. Ty posléze doplnily bombardovací letouny typu Buccaneer a námořní hlídkové letouny Nimrod. V závěrečných měsících roku 1990 až do poloviny ledna 1991 Británie začala při přípravě na ofenzivu posilovat své vzdušné jednotky v oblasti, jejichž počet se zastavil na celkovém čísle 84. Společně s nimi bylo na základnách v Perském zálivu umístěno na 7000 členů per-

sonálu RAF, kteří se přímo podíleli na bojových operacích (Flintham 2009: 385, Chambers II 2000, Vallance 2015).

V konfliktu však nepůsobilo pouze letectvo Velké Británie, ale také značná část britských pěších a obrněných jednotek. Celkem se do válečných operací zapojilo přibližně 45 000 britských vojáků, dále 180 tanků z 1. britské obrněné divize, asi 260 obrněných pěchotních vozidel, 90 děl a 18 vrtulníků. Války v Perském zálivu se účastnilo i britské královské námořnictvo, které až do podpisu formálního příměří provedlo na 3171 bojových akcí (RAF 2015).

O tom, jak významnou roli ve válce v Zálivu hrály Spojené státy, svědčí fakt, že do konfliktu se zapojilo přes půl milionu amerických vojáků, 2000 tanků, 1 800 letadel a 1 700 helikoptér, což představovalo jednoznačně největší příspěvek do koaliční armády. Vojské jednotky USA byly rozmístěny nejen v Saúdské Arábii, ale měly základny i ve všech ostatních státech Perského zálivu od Bahrajnu po Omán. Též vedení celé operace Pouštní bouře spadalo pod americké velení. V čele koaličního vojska stál americký generál Norman H. Schwarzkopf.

Před samotnou ofenzivou koaličních vojsk v lednu 1991 byl Saddám Husajn v listopadu 1990 vyzván Spojenými státy a OSN, aby irácké jednotky neprodleně opustily Kuvajt, avšak ten to odmítl. OSN následně povolila útok na iráckou armádu všemi dostupnými prostředky. Jako první zareagoval kongres USA, který 9. ledna 1991 povolil prezidentovi použití vojenské síly proti Iráku. Samotná ofenziva začala několikadenní leteckou kampaní 17. ledna 1991 následovaná vytrvalým bombardováním, které trvalo několik týdnů. Pozemní útok započal 24. února, při kterém společné arabsko-americké jednotky zaútočily skrze kuvajtskou hranici se Saúdskou Arábií a zaměřily přímo na hlavní město Kuvajt. Britsko-francouzské pozemní jednotky zaútočily na iráckou armádu z levého křídla přes saúdsko-iráckou hranici. Vzhledem k mnohatýdennímu bombardování však irácká armáda nekladla značný odpor a jednotky Saddáma Husajna byly brzy nuceny stáhnout se zpět do Iráku. K zastavení bojů

došlo 28. února 1991, avšak formální příměří vešlo v platnost až na začátku dubna (Estes 2006: 3-7, Chambers II 2000).

5.1.6 Vojenský návrat Velké Británie do východního Suez

V posledních letech vývoj vztahů mezi Velkou Británií a státy Perského zálivu nabral zajímavý směr. Británie má přibližně od roku 2010 zvýšený zájem na tom, aby se vojensky více zapojila na řešení bezpečnostních otázek v regionu. Britská armáda si tak začala v současnosti budovat silnou pozici v Perském zálivu. Nová britská politika už nemá zřejmou imperiální podobu, ale spíše se snaží chytře využít nově podepsaných obranných dohod, pravidelných vojenských cvičení, budování nových vojenských zařízení a na to vázané infrastruktury k tomu, aby se britské jednotky v oblasti staly více přizpůsobivé a agilní.

Britská vláda se proto rozhodla, že vzhledem k vývoji na Blízkém východě zaměří svou strategickou a bezpečnostní orientaci směrem k Perskému zálivu. Důležitým krokem bylo rozhodnutí o vytvoření více koherentní strategie vůči tomuto regionu, se zvláštním zřetelem na pokračující rozvoj „zvláštních vztahů“ s USA. Jedním z prvních důsledků nové politiky britské vlády byla návštěva britského ministerského předsedy Davida Camerona a ministra obrany Philipa Hammonda v Bahrajnu v říjnu 2012, kde byla podepsána nová smlouva o rozšíření bezpečnostní spolupráce. Podobné aktivity vzbudily zájem mezi pozorovateli a analytiky, jelikož předznamenávaly možnost většího vojenského zapojení Spojeného království v oblasti bezpečnosti jižní části Perského zálivu (Kelly – Stansfield 2013: 1-3, Whitaker 2014).

Podobné předpoklady začaly dostávat jasné obrysy v roce 2014 formálním podpisem nové dohody ze dne 5. prosince o obranné spolupráci mezi Velkou Británií a Bahrajnem, tentokrát včetně formalizace „trvalé“ základny²¹ britského královského námořnictva ve městě Manáma, což se dá pokládat za dokončení finálního kroku v současných plánech vlády Spojeného království zabývajících se upevněním britské

²¹ Výstavba této nové britské námořní základny započala již po podpisu smlouvy o rozšíření vojenské spolupráce v roce 2012 (Reeve 2014).

vojenské přítomnosti v Perském zálivu. Samotná modernizace námořní základny má sama o sobě sice jen malý význam, ale vzhledem k načasování této dohody se jedná o jasnou deklaraci britského strategického myšlení v době, kdy Británie stahuje své jednotky z Afghánistánu, ale také se rozhodla intervenovat v komplikovaných ideologických a zástupných válkách na Blízkém východě (Reeve 2014, RT 2014).

Příkladů zvýšeného britského zájmu o Perský záliv v současnosti však můžeme nalézt mnohem více a to i přesto, že už od 70. let 20. století Spojené státy jasně zastínily Spojené království jako dominantní vojenskou sílu v Zálivu. Velice důležité bylo pro Brity to, že se jim podařilo udržet si vliv na elity v nově vznikajících státech. Kupříkladu všichni současní vládcí z Bahrajnu, Jordánska, Ománu, Kataru a Spojených arabských emirátů jsou absolventi Královské vojenské akademie v Sandhurstu (Reeve 2014).

Dalším ukazatelem zvyšujícího se britského zájmu o oblast Perského zálivu bylo vojenské cvičení, jež hostil Omán v roce 2001, a při kterém bylo v Perském zálivu nasazeno největší množství britských vojáků od dob války v Zálivu. Samotný vztah mezi Velkou Británií a Ománem patří k těm nejtěsnějším, co se oblasti Perského zálivu týče. Důkazem je nejen výše zmíněné cvičení, ale i skutečnost, že v hlavním městě Maskatu trvale sídlí britský generál, který koordinuje vzájemné vztahy.

V Kataru zase v září 2013 konal vojenský kurz na výcvik katarských důstojníků, který proběhl dle britských standardů pod vedením britské firmy Serco. Též nelze opomenout fakt, že Kuvajt požádal Velkou Británii o pomoc při zřízení a provozu vlastní vojenské akademie, která má být ekvivalentem Královské vojenské akademie v Sandhurstu (Gardner 2013, Kovessy 2014, Reeve 2014).

Konečným výsledkem britského snažení o „rozšíření britské stopy“ v regionu Perského zálivu, jak to nazval ministr zahraničí Philip Hammond je vznik sestavy britských základen v Zálivu. Patří sem nejen nově zřízená námořní základna v Bahrajnu, ale od ledna 2013 také letecká základna Al-Minhad ve Spojených arabských emirátech, jež je hlavním leteckým dopravním uzlem mezi Afghánistánem a Velkou Británií či letecká základna Al-Udeid v Kataru hostící velitelské centrum RAF pro Blízký východ (Reeve 2014).

5.2 Působení Velké Británie v postkoloniálním období – ekonomické hledisko

V této části bakalářské práce se zaměřím na angažmá Velké Británie v postkoloniálním období z ekonomického hlediska. Od konce roku 1971, kdy se Britové stáhli ze svých základem v Perského zálivu, byl zahraniční obchod s nově vzniklými státy jedním z klíčových cílů britské vlády. Kontakty, které si Britové v Zálivu vybudovali během koloniálního období, se projeví jako důležité faktory, díky kterým se Británii povedlo získat značné množství obchodních kontraktů. V nadcházející kapitole se věnuji nejprve vzájemné ekonomické spolupráci mezi Velkou Británií a státy Zálivu v období 70. a 80. let 20. století. V tomto období hrály velice důležitou úlohu v rámci celého zahraničního obchodu Velké Británie vojenské projekty a prodej zbraní. Nárůstu zahraničního obchodu měly pomoci i diplomatické styky na nejvyšší vládní úrovni. Proto v další podkapitole analyzuji, jakým způsobem ovlivnila ministerská předsedkyně Margaret Thatcherová vzájemné obchodní vazby. Nakonec se zabývám současnou ekonomickou situací, která panuje mezi Británií a státy Zálivu (Hollis 1987: 211).

5.2.1 Prodej zbraní a vojenské projekty Velké Británie v 70. a 80. letech

Velká Británie v postkoloniálním období využívala mnoha nástrojů ve své zahraniční politice, kterými si chtěla udržet vliv v oblasti Perského zálivu. Jedním z těchto nástrojů byl i obchod. Politickými otázkami, ke kterým se řadil i zahraniční obchod (zejména prodej vojenského vybavení), na Blízkém východě se tradičně zabývalo britské ministerstvo zahraničních věcí. Po stažení britských jednotek z východního Suez v roce 1971 získaly obchodní zájmy a komerční aktivity v Perském zálivu pro Británii mnohem větší význam. Jelikož tradiční způsob jednání prostřednictvím exkluzivních smluv, jímž Velká Británie politicky kontrolovala region Zálivu, se opíral hlavně o britskou vojenskou sílu, musela se britská politika v Zálivu v mnohém změnit. A právě zahraniční obchod se jevil jako dobrá alternativa, díky které si Britové mohou udržet v oblasti svůj vliv (Hollis 1987: 210-211).

Po druhé světové válce byl prodej britských zbraní navržen tak, aby spíše podpořil bezpečnostní stabilitu v nově samostatných státech, než aby znamenal zvětšené obchodní úsilí. Změna přišla až v 70. letech 20. století s odchodem britských vojsk ze Zálivu, kdy se zvýšil důraz na prodej zbraní jako vývozní artikl Velké Británie. To že obchod se zbraněmi se státy Perského zálivu byl pro Británii významným zdrojem příjmů, dokazují i vládní záznamy z roku 1981 a 1985, ze kterých vyplývá, že přibližně 50 % britských tržeb z tohoto druhu obchodu z konce 70. a začátku 80. let 20. století bylo generováno na Blízkém východě. Kontrakty například zahrnovaly prodej 12 cvičných letadel typu Hawk do Kuvajtu v hodnotě přibližně 105 milionů dolarů, 24 letadel typu Hawk Mk-61 do SAE za 156 milionů dolarů a asi 30 tanků typu Chieftain, několika stíhacích letounů typu Jaguar a raketových systémů do Ománu. Platby zakázek často probíhaly ve smíšené podobě. Část byla vždy uhrazena v hotovosti a část platby proběhla v dodávkách ropy. Výjimkou nebyly ani úvěry poskytnuté Velkou Británií. Příkladem je kupní smlouva podepsaná s Ománem na nákup stíhaček typu Tornado v hodnotě 250 milionů liber z roku 1985. Společně s prodejem vojenského vybavení byly součástí schématu na podporu obchodu často i dohody o hostování vojenských poradců. V roce 1985 tak například Británie vyslala malý tým expertů do Kataru, který pomohl místním ozbrojeným složkám s pochopením nového raketového systému Rapier, zatímco další tým byl vyslán do SAE, kde dával pokyny místním vojákům při používání letadel Hawk (Hollis 1987: 213-215).

5.2.2 Role Margaret Thatcherové při posilování ekonomických vazeb

Roli, kterou hrála Margaret Thatcherová při utužování obchodních vazeb se státy Perského zálivu, byla pro Velkou Británii velice důležitá. Premiérka vždy prosazovala zesílení britského vývozu na Blízký východ a to zejména v oblasti prodeje vojenské výzbroje. Ministerská předsedkyně proto na sebe často brala osobní zodpovědnost za podporu prodeje britské vojenské techniky. Ukázkovým příkladem byla její snaha exportu do Spojených arabských emirátů v roce 1981, když si postěžovala na nevýrazný výkon byrokracie a sama napsala 22. prosince 1981 šejchovi Zayedovi krátkou zprávu ve které uvedla, že by byla velmi vděčná, pokud by šejch byl ochoten přijmout britskou delegaci, jež měla emíra přesvědčit o důležitosti a nutnosti uzavření obchodního

kontraktu s Brity. A nebylo to ani zdaleka naposledy, kdy premiérka dala jasně najevo, jaký význam má pro Británii zvýšení prodeje britského vojenského vybavení do zahraničí (Hollis 1987: 210, Petersen 2015: 30-31).

Zvýšení tržeb z vývozu však mělo i značný politický podtext. Jak již bylo zmíněno výše, spolu s prodejem vojenského vybavení fungoval i program pomoci s vojenským výcvikem vedeného britskými vojenskými instruktory. Z prodeje zbraní se tak stal efektivní způsob, jak poskytovat trvalou podporu prozápadním režimům. Dále pomáhal udržovat dobré politické vztahy mezi těmito režimy a Velkou Británií. Málomluvný britský ministerský předseda, jestli vůbec nějaký, dával tak explicitně najevo spojení mezi nákupem britského vojenského vybavení a následnou vojenskou pomocí ze strany Británie jako Margaret Thatcherová. Daný směr udaný ministerskou předsedkyní byl jasný. Pokud nějaký stát chtěl vojenskou pomoc Britů, musel od nich nakoupit britskou vojenskou techniku (Petersen 2015: 31).

Dalším příkladem, který poukazuje na fakt, jak důležitou roli hrála Margaret Thatcherová při podpoře zahraničního obchodu Velké Británie, byla její oficiální návštěva Kataru v roce 1981. Při této oficiální návštěvě Margaret Thatcherová prosazovala při rozhovoru s katarským premiérem prodej britských raket Rapier. Avšak premiérka neprosazovala pouze prodej vojenského vybavení, ale zájem měla i o ostatní odvětví, z nichž mohl plynout Británii zisk. Právě při návštěvě v Kataru propagovala rozvoj technologií v britských společnostech zaměřujících se na pobřežní těžbu ropy a ujišťovala katarského premiéra, že British Petroleum by v žádném případě Katar nezklamala. Zvláště, když britská vláda vlastnila 40 % akcií společnosti.

Nakonec uzavřela jednání s tím, že chová velké naděje k tomu, že Britové vzhledem k jejich zkušenostem s výstavbou infrastruktury získají kontrakt na stavbu elektrárny Ras Laffan (Petersen 2015: 34).

5.2.3 Působení Velké Británie v současnosti

Vztah mezi Británií a šesti státy (Saúdská Arábie, Kuvajt, Katar, Bahrajn, SAE, Omán) rozkládajících se při pobřeží Perského zálivu sahá více než dvě století do minulosti a je lemován spoluprací jak v oblasti obrany a regionální bezpečnosti, tak obchodu. Avšak postupem času vazby mezi těmito státy a Velkou Británií pomalu slábly. V roce 2010 však nová konzervativní britská vláda oznámila, že je odhodlána znovu oživit bilaterální vztahy se státy Perského zálivu, vzhledem k historickým vazbám, které mezi Británií a státy Zálivu v minulosti vznikly. Britská vláda se tak rozhodla rozšířit spolupráci v mnoha odvětvích. Patřilo sem například posílení kulturních, vzdělávacích, ekonomických a bezpečnostních vazeb. Vláda následně zahrnuje zlepšení vztahů v obchodním plánu Velké Británie pro roky 2011-15. Britské ministerstvo zahraničí, jež má na starosti samotnou podporu britské ekonomiky v zahraničí, uvedlo, že státy Zálivu jsou pro Spojené království důležité především v oblasti společné obrany, boje proti terorismu, energetické bezpečnosti a ekonomické spolupráce (HoC 2013: 15, 19-20).

Podobně jako vláda Margaret Thatcherové v 70. a 80. letech 20. století se i nová vláda konzervativního premiéra Davida Camerona snaží podporovat obchod mezi Británií a Perským zálivem zlepšením diplomatických vazeb, zvýšením počtu návštěv vysokých vládních představitelů a zřizováním pracovních skupin, které zaručují příležitosti pro dialog mezi jednotlivými ministerstvy. Mezi ambiciózní cíle, jež si britská vláda vytyčila, patřilo kupříkladu zdvojnásobení objemu zahraničního obchodu s Kuvajtem a Katarom do roku 2015. Pro tyto účely bylo zřízeno vládní těleso zvané UKTI (UK Trade and Investment), což je pracovní skupina zaměřená na vysoce rostoucí trhy v Perském zálivu (zejména SAE, Saúdská Arábie a Katar). Do propagace se však přímo zapojuje i předseda vlády David Cameron. Premiér tak vedl v posledních letech několik obchodních delegací mířících do států Perského zálivu. Výsledkem tohoto snažení bylo, jak uvedlo britské ministerstvo zahraničí, zvýšení objemu obchodu mezi Velkou Británií a státy Perského zálivu o 39 % za roky 2012 a 2013. V řeči čísel je to zvýšení z 21.5 miliardy liber na 29.8 miliardy liber (HoC 2013: 20-21).

Jedním z britských nejrychleji rostoucích exportních trhů v oblasti Zálivu je Bahrajn. Bahrajn sice patří mezi nejmenší trhy v této oblasti, avšak v posledních letech se jeho podíl značně zvyšuje. Obchod mezi oběma zeměmi se tak v letech 2009 až 2012 zvýšil o 39 %, což znamená, že celkový objem vzájemného obchodování se zbožím a službami ve vymezeném období měl hodnotu přibližně 884 milionů liber. Samotný import z Bahrajnu do Velké Británie v roce 2012 měl hodnotu 195 milionu dolarů. Mezi obchodní příležitosti, které Bahrajn Británii nabízí UKTI zařadila odborné služby v oborech jako je finančníctví, vzdělání, infrastruktura, zdravotní péče, logistika apod. Další část britského obchodu tvořil prodej vojenského vybavení a licencí. Bahrajn je sice malý stát, který v současné době nepatří mezi hlavní trhy pro britský obranný průmysl, ale před rokem 2011 byla situace odlišná. V této době Spojené království označilo Bahrajn za klíčový trh pro vývoz zbraní a zároveň vláda Velké Británie poskytla Bahrajnu vývozní licence na vojenské vybavení včetně slzného plynu, střeliva na kontrolu davu, útočných pušek, brokovnic, odstřelovacích pušek a samopalů. Britská nevládní organizace Campaign Against Arms Trade (CAAT) odhaduje, že i přes snížení celkového objemu vzájemného obchodu Spojené království udělilo v roce 2012 Bahrajnu vývozní licence na vojenské vybavení v ceně téměř 8 milionů liber (HoC 2013: 81-83).

Další stát ležící v Perském zálivu, který čelí zvýšenému zájmu Velké Británie je Kuvajt. Výsledkem bylo jednání z listopadu 2012 konající se v Londýně mezi kuvajtským emírem Sabahem al-Ahmad al-Sabahem a britskou vládou. Dohoda, jež vznikla, měla dle britského ministerstva zahraničí posílit kuvajtskou vnitřní bezpečnost. Velká Británie se v dohodě zavázala k poskytnutí odborných znalostí v oblasti fyzické bezpečnosti, kybernetické bezpečnosti a boje proti terorismu v tomto na ropu bohatém státu. Dle ujednaných podmínek je plnění smlouvy v režii britské vlády, což znamená, že může zadávat zakázky britským firmám kuvajtským jménem. Uzavřené partnerství má Británii po dobu příštích 7 let vynést přibližně 100-150 milionů liber ročně, což znamená, že jeho celková hodnota je kolem 1 miliardy liber. Některé zdroje hovoří o celkové hodnotě až 1.5 miliardy liber. Společný bezpečnostní program byl

spuštěn oddělením ministerstva zahraničí zvaném FCO²² a bude zahrnovat britskou odbornou pomoc při ochraně před celou řadou fyzických i virtuálních hrozeb (BBC 2012, Monaghan 2012).

Dále se ve Spojených arabských emirátech povedlo díky dalšímu úspěchu nového vládního programu na podporu středních podniků (UKTI) získat britské firmě Chinook Sciences smlouvu na vybudování jednoho z největších zařízení na výrobu tepelné energie z odpadu. Jedná se o pokročilou technologii zisku energie zplyňováním odpadu. Hodnota obchodu na stavbu elektrárny, jež byla vybudována v emirátu Šardžá, je vyčíslena na 300 milionů liber. Britský ministr obchodu a investic lord Ian Livingston uvedl, že tento obchod uzavřený v květnu 2014 firmou Chinook Sciences a společností Bee'ah vytvoří ve Velké Británii na 200 nových pracovních míst a přibližně dalších 650 v následujících 2 letech (BBC 2014a, Embassy of the UAE 2014, Livingston 2014).

Mezi důležité obchodní partnery Velké Británie v oblasti Perského zálivu patří také Omán. Britským ropným společnostem se zde v současnosti daří uzavírat miliardové zakázky na těžbu nerostného bohatství, které jsou pro vládu Ománu naprosto klíčové, protože se jí díky tomu daří udržet ekonomický růst Ománu. Uvést můžeme například nově uzavřenou smlouvu z roku 2013 mezi Ománem a britským ropným gigantem BP. Smlouva v hodnotě 16 miliard dolarů byla uzavřena na 30 let. Součástí dohody je projekt ropné společnosti BP, který zahrnuje vznik přibližně 300 nových vrtů na těžbu zemního plynu v příštích 15 letech v oblasti Khazzan ve středním Ománu hluboko pod ománskou pouští. Projekt si klade za cíl vyextrahovat přibližně miliardu kubických stop (BCF) zemního plynu denně, jež jsou uloženy v pískovci v hloubce 4 500 metrů. Předpokládá se, že díky tomuto projektu se zvýší produkce zemního plynu v Ománu o třetinu. Úspěch tohoto projektu je pro Omán životně důležitý, jelikož vývoz zemního plynu zde v minulých letech začala limitovat jeho zvětšující se domácí spotřeba.

²²Foreign and Commonwealth Office (FCO) je oddělení britského ministerstva zahraničí, které je zodpovědné za ochranu a podporu britských zájmů v celosvětovém měřítku (mělo by to být v tom Bahrajno-Saú).

Dle předpokladů BP zde bude potřeba investovat zhruba 9.6 miliardy dolarů na celkový rozvoj oblasti. Navíc společnost bude hradit přibližně 60 % z celé hodnoty projektu, zatímco státem vlastněná společnost Oman Oil Company Exploration & Production (OOCEP) bude hradit zbylých 40 %. Začátek stavby byl naplánován na rok 2014, zatímco samotná těžba plynu má začít koncem roku 2017 (Aboudi – Fineren 2013, Ayyub 2014, Tobin 2013).

O tom, jak významným obchodním partnerem Omán pro Británii je, svědčí i dohoda uzavřená v roce 2012 na prodej 12 stíhaček Typhoon a 8 cvičných letadel Hawk. Smlouvu v hodnotě 2.5 miliardy liber získala britská zbrojovka BAE Systems. Letadla by měla začít být dodávána do sultanátu od roku 2017. Společnost je největším kontraktorem a zaměstnavatelem tohoto druhu ve Velké Británii a cílí hlavně na rostoucí trhy, jakým je například právě Blízký východ. Britský premiér David Cameron dohodu uvítal s tím, že se díky ní zachová 6 000 pracovních míst ve společnosti BAE Systems. Britská vláda věří, že po dohodě s Ománem, se kterým má zbrojovka BAE Systems desítky let trvající vztah, mohou být uzavřeny podobné smlouvy i s Katarom a Spojenými arabskými emiráty. I díky této smlouvě se tak britský vývoz zbraní za rok 2012 zvýšil o 60 %. Tento fakt však ve Velké Británii vyvolává stále větší odpor vůči podobným obchodům, jelikož zbraně často míří do zemí, které je používají k potlačování lidských práv. Navíc ochody jsou často uzavírány se státy, které jsou schopny zaplatit teprve poté, co si od Británie vezmou úvěr. Půjčky Ománu tak představovali téměř polovinu z celkové hodnoty poskytnutých úvěrů v rámci vládního finančního garančního fondu pro export za rok 2012 (Milmo 2012, Norton-Taylor 2013).

5.3 Angažmá Velké Británie v postkoloniálním období – politiko-kulturní hledisko

V následující části bakalářské práce budu analyzovat angažmá Velké Británie v postkoloniálním období z politiko-kulturního hlediska. Jako první se zaměřím na působení britské vlády a čelních politických představitelů, kterým si chce Británie udržet vliv a přátelské vztahy se státy Perského zálivu. Hlavně budu zkoumat diplomatické styky na mezivládní úrovni. Poté se zaměřím na angažmá Velké Británie v Perském

zálivu z kulturního hlediska. Budu analyzovat způsob, jakým se Británie snaží dosáhnout svých zájmů skrze podporu a propagaci své kultury.

5.3.1 Politický vliv Velké Británie v postkoloniálním období

Velká Británie se po svém formálním odchodu z Perského zálivu v roce 1971 snažila prosazovat své zájmy v nově vzniklých státech nejen ve vojenské a ekonomické rovině, ale též v rovině politické a kulturní. Významným bodem v její politice proto byla propagace britských cílů v rovině politické a kulturní. Z tohoto důvodu se Británie snažila se státy Zálivu udržet dobré vztahy podporované bilaterálními diplomatickými kontakty. Výhodným nástrojem se pro Brity staly státní návštěvy zástupců vlády. Ty probíhaly na mnoha různých úrovních. Časté byly návštěvy britských ministrů, ministerských předsedů, členů královské rodiny, či samotné královny. Dobrým vzájemným vztahům také přispěl fakt, že stažení Velké Británie z oblasti Zálivu proběhlo poklidně a za přátelských podmínek pro všechny zúčastněné. Všeobecně tak arabské státy Perského zálivu nadále udržovaly s Británií velmi přátelské vztahy. (Hollis 1987: 211).

V roce 1979 tak kupříkladu královna Alžběta II. navštívila všechny státy Perského zálivu ležících na Arabském poloostrově. Nutno podotknout, že se jednalo o první státní návštěvu britského panovníka v této oblasti. Důležitou úlohu při utužování vzájemných vztahů hrála také ministerská předsedkyně Margaret Thatcherová. Ta v roce 1981 zavítala do Kataru, Spojených arabských emirátů, Ománu a Bahrajnu. V roce 1985 pak navštívila Egypt a Jordánsko. Premiérka také prosazovala a podporovala vznik Rady pro spolupráci v Zálivu²³, stejně jako se snažila udržet vztahy se státy jí tvořící v dobré kondici. Posilování bilaterálních vazeb však probíhalo i opačným směrem. V Londýně například často probíhaly konzultace na nejvyšší úrovni mezi jordánským králem Husajnem I. a britskou vládou. Ománský sultán Kábús poprvé zavítal do Velké Británie na státní návštěvu v roce 1982. Dalšími častými návštěvníky byli emíři ze SAE. Velice často však mnoho členů vládnoucích rodin ze států Perského zálivu trávilo čas v Británii nejen posilováním vzájemných vazeb na státní úrovni, ale též čistě ze svých osobních zájmů (bankovníctví, chov dostihových koní, studia apod.). To umožnilo

²³ Co to je GCC

kontinuálně navázat další neformální dialogy mezi státy (Hollis 1987: 211, Petersen 2015: 35).

Vzájemné diplomatické styky mezi Velkou Británií a státy Perského zálivu pokračují ve stejném duchu i v současnosti. Například na přelomu dubna a května 2013 zavítal do Británie prezident SAE šejch Chalífa ibn Saíd. Státní návštěva zahrnovala prohlídku hradu Windsor, oběd s královnou Alžbětou II. či bilaterální jednání s premiérem Davidem Cameronem. Návštěva byla naplánována jako důkaz blízkého vztahu mezi vládnoucími královskými rodinami Velké Británie a SAE. Ten byl potvrzen již v listopadu 2010, kdy do Spojených arabských emirátů zavítala britská královna společně s vévodou z Edinburghu, kde znovu stvrdili smlouvu o přátelství mezi oběma státy z roku 1971.

Úzká spolupráce mezi oběma zeměmi byla dále zdůrazněna v roce 2012, kdy při své státní návštěvě SAE britský premiér David Cameron dojednal ambiciózní plán na další rozvíjení vzájemné spolupráce v oblasti obchodu, obrany, vzdělání, infrastruktury, výměny technologií a klimatických změn. Státní návštěvu šejcha Chalífy ibn Saída však poznamenala zpráva o uvěznění 4 britských občanů v Dubaji, kteří byli shledáni vinnými z držení syntetického konopí. Odsouzení muži však obvinili policejní složky Dubaje z mučení a bití. Toto nařčení ale dubajská policie odmítla (British Embassy Abu Dhabi 2013, BBC 2013).

Dalším příkladem propagace zájmů Velké Británie ve státech Zálivu díky diplomatickým stykům je návštěva prince Andrewa, vévody z Yorku, v Bahrajnu v roce 2014. O tuto návštěvu požádala prince Andrewa v rámci britské kampaně na zvýšení obchodu a cestovního ruchu samotná britská vláda. Buckinghamský palác dále uvedl, že návštěva má zdůraznit vzájemné vazby mezi oběma zeměmi. Vévoda se v Bahrajnu zúčastnil vzdělávací akce, kterou pořádala organizace British Council. Dále se vévoda setkal s mladými bahrajnskými podnikateli a také byl hostem kulturní akce, jíž se stal patronem a na které vystoupil královský filharmonický orchestr (Royal Philharmonic Orchestra). Tato oficiální návštěva se shodovala s tzv. „Velkým britským týdnem“

v Bahrajnu, který měl zdůraznit bilaterální vztahy mezi Spojeným královstvím a Bahrajnem. Cílem této kampaně je propagace Velké Británie po celém světě. Avšak i tato návštěva byla zastíněna zvětšujícím se problémem lidských práv v Bahrajnu, kde byly prodemokratické protesty během arabského jara z roku 2011 tvrdě potlačeny (BBC 2014b).

Na podzim roku 2014 Katar a Spojené království podepsaly memorandum o porozumění, které zavádí nový politický rámec mezi oběma zeměmi. Dohodě předcházelo setkání katarského emíra šejcha Tamíma ibn Hamad al-Thaního s britskou královnou Alžbětou a premiérem Davidem Cameronem. Nový politický rámec, který podepsali ministři zahraničí z obou zemí, je zaměřený na posílení bilaterálních vztahů. Memorandum nese označení *Sharaka* (tzn. „partnerství“ v arabštině). Britské velvyslanectví v Dauhá v tiskovém prohlášení uvedlo, že britsko-katarská *Sharaka* vytváří nové fórum pro diskusi o důležitých otázkách a přispěje k posílení vazeb mezi oběma zeměmi napříč mnoha oblastmi, mezi něž patří obrana a bezpečnost, kultura a sport, vzdělání a výzkum, zahraniční politika, obchod a investice, zdravotnictví a energetika. Britský velvyslanec v Kataru, Nicholas Hopton, na toto téma uvedl: „Spojené království si cení svého blízkého vztahu s Katarem a chce nadále zlepšovat stávající silné vazby mezi oběma zeměmi...“. Dále poznamenal, že *Sharaka* vytvoří formální závazek k plošnému posílení vztahů prostřednictvím bilaterálního dialogu mezi oběma vládami (GulfTimes 2014).

Pracovní skupina z obou států se bude scházet každých 6 měsíců pod vedením Tobiaše Ellwooda, britského ministra pro Blízký východ a Mohameda al-Rumaího, náměstka katarského ministra zahraničí. První schůzka se této pracovní skupiny se konala 26. února v Dauhá, při které oba státníci spolu s úředníky z britského ministerstva zahraničí a britského velvyslanectví projednali celou řadu bilaterálních otázek, včetně bezpečnosti, obrany, obchodu, investic, místního rozvoje, vzdělání a kultury. Obě strany po schůzce zdůraznily, že je důležité posílit britsko-katarské bilaterální vztahy napříč všemi sektory (British Embassy Doha 2015a, Gulf Times 2014).

5.3.2 Kulturní vliv Velké Británie v postkoloniálním období

Dvě hlavní instituce oficiálně odpovědné za podporu britské perspektivy v zemích Blízkého východu v 70. a 80. letech 20. století byly BBC Arabian Service (dnes už jen BBC Arabic) a British Council²⁴. V roce 1987 vysílala stanice BBC Arabian Service 63 hodin týdně. Stanice patřila k nejpopulárnějším anglicky hovořícím radiovým stanicím na Blízkém východě. V několika zemích, například Jordánsku nebo Súdánu měla dokonce více posluchačů než Hlas Ameriky (Voice of America). Cílem organizace British Council, která v roce 1984 slavila 50. výročí od svého založení, byla podpora britských zájmů prostřednictvím kulturních a vzdělávacích výměn. Jednalo se o velice rozšířenou organizaci, která měla své pobočky v mnoha zemích Blízkého východu. Například v Bahrajnu, Sýrii, Spojených arabských emirátech Kuvajtu, Ománu, Kataru, Saúdské Arábii nebo Iráku. Ve všech se konaly kurzy angličtiny, umělecké expozice či výstavy (Hollis 1987: 222).

V 80. letech 20. století tak kulturní výměna mezi Británií a zeměmi Perského zálivu, respektive celou oblastí Blízkého východu pronikla do větší hloubky. Například kurzy arabštiny, hlavně pro podnikatele, byly v 80. letech ve Velké Británii populárnější, než v období kolonialismu, kdy měly být politické vazby zdánlivě silnější. Také zřízení Centra pro studia Perského zálivu (Centre for Arab Gulf Studies) na univerzitě v Exeteru, vytvořeného částečně pomocí dotací z regionu Zálivu svědčí o zvyšujícím se zájmu o tuto oblast. Dále kupříkladu britské školící a vzdělávací instituce zůstaly nadále velmi atraktivní pro obyvatele zemí Blízkého východu i přes vzpomínky na imperiální minulost (Hollis 1987: 223).

Velká Británie se však ani v současnosti nevzdala podpory své kultury v oblasti Perského zálivu. Například britské velvyslanectví v Dauhá, ve spolupráci s organizací British Council připravilo na rok 2015 měsíc trvajícím tzv. *Britský festival*, který proběhl od 3. března do 5. dubna. Ten zahrnoval více jak 40 různých propagačních akcí, které měly spojit dohromady Katařany, Brity i mezinárodní publikum a zároveň předvést to nejlepší, co může Velká Británie nabídnout v oblasti kultury, vzdělání, vědy, sportu a

²⁴BritishCouncil je mezinárodní organizace Spojeného království pro kulturní vztahy a příležitosti pro vzdělání, založená v roce 1934. Jde o nezávislou organizaci, ačkoli je částečně financována vládou Velké Británie (BritishCouncil 2015b).

podnikání. Festival ale nebyl první podobnou akcí, jež se v Kataru konala. Obdobný festival se konal již v letech 2013 a 2014. Nicholas Hopton, britský velvyslanec v Kataru festival označil za „pokračující oslavu silných vazeb a přetrvávající kulturní výměny mezi Spojeným královstvím a Katarem“. Britský festival tak poskytuje platformu pro rozvíjení stávajícího partnerství a utváření ještě silnějších pout mezi oběma zeměmi v oblasti umění, kultury, školství, obchodu a vědy. Mezi další cíle festivalu také patří snaha inspirovat katarské obyvatele k budoucí návštěvě, studiu či investici ve Velké Británii. Mezi oficiální sponzory letošního Britského festivalu se řadí společnosti jako Ezdan Holding Group, Katar Shell, Charles Russell Speechlys, Vodafone Katar, BAE Systems a Al Balagh (British Embassy Doha 2015b).

Organizace British Council však není činná jen v Kataru. Dále se podílí na propagaci britského umění a kultury i v ostatních státech Perského zálivu. Britská organizace například v Kuvajtu v roce 2012 uspořádala ve spolupráci s kuvajtskou organizací CAP Kuwait²⁵ první velkokapacitní výstavu výtvarného umění svého druhu v Kuvajtu. Expozice představila klíčová díla vybraná ze sbírky British Council na téma *100 years of British landscape Art*. Výstava nesoucí název „Out of Britain“ se konala ve třech zemích Perského zálivu. Ze Saúdské Arábie se přesunula do Kuvajtu a odtud nakonec zamířila v listopadu 2012 do Ománu. Expozice obsahovala více jak 50 uměleckých děl, jež představovala to nejlepší z britského krajinářského umění a fungovala jako zdroj k prozkoumání témat týkajících se současné společnosti, životního prostředí, geografie a antropologie (British Council 2015a).

V SAE v březnu 2015 proběhl za přispění organizace British Council třídenní program (26. – 28. 3. 2015) nazývaný se „Culture Shift Lab“, který nabídl státním příslušníkům a obyvatelům Spojených arabských emirátů možnost spolupracovat s odborníky z průmyslu na rozvoji svých digitálních nápadů. Akce probíhala v umělecké galerii Al Quoz v Dubaji. Culture Shift je globálním inovačním programem organizace British

²⁵ CAP Kuwait (Contemporary Art Platform) je jediné neziskové umělecké centrum kuvajtského moderního a současného umění v Kuvajtu. Hlavním cíle CAP je povzbudit a podpořit nové nebo již zavedené umělce a milovníky umění. Centrum se dále zabývá organizací výstav výtvarného umění nebo nabízí prostory pro workshopy, přednášky a filmová promítání (CAP Kuwait 2015).

Council, ve kterém se vytváří podnikatelské nápady, které jsou následně testovány designéry, vývojáři, inovátory či ostatními jednotlivci a skupinami z místního kulturního sektoru. Program dále zkoumá, jaké technologie lze použít ke stimulaci nových nápadů a řešení v kulturním odvětví v SAE. Podobný program se v SAE konal vůbec poprvé, jako součást tzv. roku inovací, což je označení pro rok 2015, jak oznámila vláda Spojených arabských emirátů. Akce se účastnilo přibližně 40 lidí s různým zaměřením. Byli mezi nimi designéři, umělci, kurátoři, vývojáři, architekti, podnikatelé a inovátoři (VAM 2015).

Velká Británie se též zabývá podporou v oblasti vzdělávání. Mnoho britských škol se tak v několika posledních dekadách zapojilo do spolupráce se školami ze států Zálivu. Například výše zmíněná univerzita v Exeteru má dlouhou historii spolupráce se školami z oblasti Perského zálivu. Za vzor si můžeme vzít hloubku a rozsah akademického propojení mezi Británií a Spojenými arabskými emiráty, které jsou mimořádně silné. Úzké spojení také funguje mezi Cambridgeskou univerzitou a univerzitou UAE. V prosinci 2006 vedení Londýnské školy ekonomie (London School of Economics) a ministr zahraničí SAE, šejch Abdulláh Al Nahyan, podepsaly dohodu k vytvoření nového Centra blízkovýchodních studií na univerzitě. V září 2008 zase otevřela Boltonská univerzita školní kampus ve městě Rás al-Chajma, který nabízí vysokoškolský i postgraduální program. A v roce 2009 bylo uděleno Masdarskému institutu vědy a techniky, Univerzitě SAE a Britské univerzitě v Dubaji celkem 6 grantů, které byly financovány v rámci iniciativy britského premiéra zvané „Connect Research Cooperation Programme“. Cílem tohoto projektu je zvýšení kvalitní výzkumné spolupráce mezi britskými vysokoškolskými institucemi a dalšími univerzitami z celého světa (Embassy of the UAE 2015).

6. Závěr

V závěru analyzuji poznání vycházející z předcházejících kapitol bakalářské práce. Dále pomocí těchto poznatků zodpovím výzkumné otázky, které jsem si stanovil v úvodní části své práce.

Primárním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda si Velká Británie v Perském zálivu udržela vliv i v postkoloniálním období a pokud ano, tak do jaké míry a v kterých oblastech. Ve své práci jsem celkem analyzoval 3 oblasti a to vojenskou, ekonomickou a politicko-kulturní. Vzhledem k vytyčenému cíli bylo nutné nejprve analyzovat angažmá Velké Británie v oblasti Záliv v koloniálním období. Zájem evropských koloniálních mocností o tento region spíše vlažný. Výrazný zlom nastal až v 16. století, kdy se Perský záliv stal vzhledem ke své strategické poloze jednou ze sfér zájmů evropských koloniálních mocností, zejména Portugalska. Portugalci však byli záhy vystřídáni Brity, pro které se oblast stala jednou z hlavních priorit jejich koloniální expanze, jelikož Perský záliv spojoval Velkou Británii s ostatními britskými koloniemi na Východě, zejména s britskou Indií. Jelikož Indie byla jednou z nejvýznamnějších britských kolonií, hrála strategická poloha Perského zálivu naprosto klíčovou roli. Z důvodu ochrany přístupové cesty do Indie proto si Velká Británie začala od konce 18. století podřizovat místní kmenové vládcy pomocí tzv. Smluvního systému, který Britům zajišťoval kontrolu nad zahraniční a víceméně i domácí politikou podřízených oblastí.

Výsledkem britského snažení byla smlouva o věčném míru na moři z roku 1853, která ovlivnila podstatnou část dějin této lokality a měla značný vliv na formování politických struktur v oblasti jihovýchodní Arábie. Přímým důsledkem dohody z roku 1853 bylo vytvoření několika britských protektorátů v oblasti Zálivu, ve kterých si Velká Británie snažila pomocí politických zástupců zajistit z ekonomického a vojenského hlediska co největší vliv. Následovalo postupné připojování dalších oblastí do Smluvního systému, který vyvrcholil v roce 1916, kdy se do něj jako poslední připojil Katar a stal se tak britským protektorátem.

Meziválečné období se do dějin Perského zálivu zapsalo především prvními ropnými prospekciemi a počátkem působení britských a amerických ropných společností. V zájmu ochrany svých ekonomických zájmů Británie v tomto období přistoupila ke značnému ovlivňování vnitřní politiky jednotlivých protektorátů, čímž si chtěla zajistit výhradní práva na uzavírání koncesí na těžbu ropy, které měly připadnout britským ropným společnostem, zejména Anglo-perské ropné společnosti, jež byla z části vlastněna britskou vládou. V tomto období lze též nalézt první náznaky budoucího zápolení mezi Velkou Británií a Spojenými státy o ekonomický vliv v oblasti Zálivu.

Druhá světová válka nikterak významně nenarušila vztahy mezi Velkou Británií a protektoráty v Zálivu, avšak už i zde se začaly v několika dalších letech projevovat známky probíhající dekolonizace. Díky bohatým zásobám ropy a obchodu s ní se šejchům ze Zálivu dostávalo stále více bohatství, což podporovalo jejich ambice na zvýšení svého politického vlivu. Šejchové si proto vzhledem ke svému neustále rostoucímu bohatství začali nárokovat stále více politických pravomocí, které si však stále uzurpovala Velká Británie. Zlom nastal v 60. letech 20. století. Nejprve jako první britský protektorát v Perském zálivu získal nezávislost Kuvajt. Tento okamžik se stal prvním ukazatelem slábnoucího britského vlivu v oblasti. Vše vyvrcholilo v roce 1968, kdy labouristická vláda Harolda Wilsona oznámila odchod Velké Británie do roku 1971.

Počínaje rokem 1971 tedy začíná postkoloniální období, které je hlavním předmětem mé bakalářské práce. Hlavní výzkumná otázka zněla, zda si Velká Británie udržela vliv v oblasti Perského zálivu i v postkoloniálním období. Pro přesnější závěry jsem rozdělil sféry vlivu do 3 oblastí. Nutno podotknout, že odchod Velké Británie z „východního Suez“ mezi lety 1967 a 1971 se dá stěží považovat za absolutní. Státy jako Kuvajt, Bahrajn, SAE nebo Katar sice získaly nezávislost, ale bezpečnostní a ekonomické spolupráce s Británií byla stále na vysoké úrovni. Velice významnou úlohu v tomto vývoji hrála Margaret Thatcherová. Zatímco předchozí labouristické vlády usilovaly o stažení Britů z oblasti Perského zálivu, Margaret Thatcherová po svém nástupu na místo ministerské předsedkyně jasně definovala svým přístupem novou a mnohem více asertivní britskou politiku vůči tomuto regionu. Tomu napomohl i tzv. výjimečný vztah se Spojenými státy, stejně tak jako dobrý vztah s americkým prezi-

dentem Ronaldem Reaganem. Ideologická blízkost nejen obou zemí, ale i obou státníků tak stála za vzestupem USA v Perském zálivu. Z tohoto vzestupu však profitovala i Velká Británie, která si jako jeden z nejbližších spojenců USA díky tomu dokázala udržet svůj vliv ve státech Zálivu i přesto, že se na počátku 70. let zdálo, že většinu svého vlivu přepustí právě USA. Spojené státy dokonce na počátku 80. let vzhledem k nastalému vývoji v Zálivu (islámská revoluce v Íránu a sovětská invaze do Afghánistánu), označily Perský záliv za oblast životně důležitých zájmů USA (Kelly – Stansfield 2013: 2, Petersen 2015: 29).

Analýza vybraných konfliktů, stejně tak jako analýza ekonomické spolupráce Velké Británie se studovanými státy Perského zálivu nám poskytla jasný důkaz toho, že i přes formální odchod Británie z tohoto regionu si zde Britové dokázali kontinuálně udržet značný vojenský a ekonomický vliv.

Po odchodu Margaret Thatcherové z vysoké politiky a s nástupem nových labouristických vlád pod vedením Tonyho Blaira a Gordona Browna však začala Velká Británie ztrácet svůj vliv na dění v Perském zálivu. Situace byla jasně dokumentována rolí Velké Británie ve válce v Perském zálivu, kdy se jednoznačným lídrem mezinárodní koalice států staly Spojené státy. Samotní ministerští předsedové pak byli obviněni představiteli států Zálivu z toho, že jejich politika je namířena spíše na Čínu a jiné asijské země, než na upevnění vzájemných vztahů. Důležitým zlom však nastal v roce 2010 po nástupu Davida Camerona do premiérského křesla a vzniku nové konzervativní vlády. Konzervativní britská vláda se na oblast Perského zálivu zaměřila podobně jako vláda Margaret Thatcherové, jelikož zde viděla potenciál v utužení bezpečnostní spolupráce a ohromnou ekonomickou sílu, ze které mohla Velká Británie profitovat (Kelly – Stansfield 2013: 2).

Cameronova vláda se podobně jako vláda Margaret Thatcherové snaží v současnosti využít historických vazeb mezi Velkou Británií a šejcháty Zálivu, aby v nich dokázala naplnit britské zájmy. Velmi důležitou roli sehrály a stále hrají diplomatické styky na té nejvyšší úrovni. Oboustranné mezistátní návštěvy jsou častým jevem, stejně jako propagace britské společnosti, kultury a technologické vyspělosti. To napomáhá

k prohloubení vzájemných vojenských, ekonomických a kulturních vazeb. V současnosti se proto Velká Británie snaží znovu aktivně navázat na předchozí spolupráci, díky které by v Perském zálivu získala značný vojenský a ekonomický vliv. Způsobů, kterým toho chce dosáhnout je mnoho. Jedná se například o zvýšení své vojenské přítomnosti v oblasti, navýšení vzájemné ekonomické spolupráce či vlastní propagace na politické a kulturní úrovni.

Britská snaha o vytvoření užších politických, vojenských a ekonomických vztahů s analyzovanými arabskými státy Perského zálivu však budí mezi odborníky i laickou veřejností značnou kontroverzi. Tím, že se Spojené království snaží posílit svou pozici v Perském zálivu, vysílá jasný signál, že v případě těchto států podporuje zachování monarchických (a v očích Západu nedemokratických) režimů v době, kdy se revoluční islámské síly rozšiřují po Blízkém východě a vlastně celým muslimským světem. Britská vláda a její čelní představitelé proto čelí v posledních letech kritice, která jim vytýká, že upřednostňují vojenské, ekonomické a politické cíle Velké Británie a podporují „konzervativní síly“ na Blízkém východě na úkor morální povinnosti podporovat šíření univerzálních lidských práv a demokratických norem v těchto státech. Vzniká zde tedy jakési dilema mezi kupříkladu prodejem zbraní do států Zálivu a prosazováním demokratických hodnot, které po dobu trvání vzniklého partnerství zůstanou v pozadí (Kelly – Stansfield 2013: 12-13).

Je zřejmé, že si Velká Británie dokázala v oblasti Perského zálivu udržet značný vliv i v postkoloniálním období a to ve všech třech sledovaných oblastech. V žádném případě se však nedá hovořit o postavení, které by se podobalo tomu z éry kolonizace, což však z logiky věci ani nebylo možné. V postkoloniálním období se Britové musejí potýkat se značnou konkurencí v podobě zejména Spojených států, což britskou pozici v Zálivu oslabilo. Avšak v současnosti je znovu patrný příklon britské vlády k více asertivní politice vůči tomuto regionu.

7. Seznam použité literatury

Al-Baharna Hussain M. (1968). *Legal Status of the Arabian Gulf States: Study of Their Treaty Relations and Their International Problems* (Manchester: Manchester University Press).

Berg-Schlosser, D. – Stammen, T. (2000). *Úvod do politické vědy* (Praha: ISE).

Bethlehem, Daniel – Weller, Marc, eds. (1991). *The Kuwait Crisis: Basic Documents* (Cambridge: Cambridge University Press).

Břeská, Jana (2011). Omán. In: Ježová, M. – Burgrová, H., eds. *Současný Blízký východ*. (Brno: Barrister&Principal), s. 215-226.

Butt, Gerald (2001). Oil and Gas in the UAE. In: Abed, Ibrahim – Hellyer, Peter. *United Arab Emirates: A New Perspective*. (London: Trident Press), s. 231-248.

Cabada, Ladislav (2005). Mezinárodní protektoráty a neokolonialismus. In: Waisová, Šárka ed. , *Ve stínu modernity. Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 139-157.

Crystal, Jill (1994). Kuwait. In: Metz, Helen Ch. *Persian Gulf States: country studies*. (Washington: Library of Congress), s. 41-104

DeVore, Marc (2011). The United Kingdom's last hot war of the Cold War: Oman, 1963-75. *Cold War History* 11 (3), s. 441-471.

Fain, Taylor W. (2008). *American Ascendance and British Retreat in the Persian Gulf Region* (New York: Palgrave Macmillan).

Ferro, Marc (2007). *Dějiny kolonizací: Od dobývání až po nezávislost 13. – 20. století* (Praha: Lidové noviny).

Filip, Jiří (1977). *Státy arabského poloostrova a Perského zálivu: Kuvajt* (Praha: ČTK – Pressfoto).

Filip, Jiří a kol. (1979). *Státy Perského zálivu* (Praha: Pressfoto).

Flintham, Vic (2009). *High Stakes: Britain's Air Arms in Action 1945-1990* (Barnsley: Pen & Sword Aviation).

Gombár, Eduard (1999). *Moderní dějiny islámských zemí* (Praha: Karolinum).

Grewe, Wilhelm G. (2000). *The Epochs of International Law* (Berlin: De Gruyter).

Heard-Bey, Frauke (1996). *From Trucial States to United Arab Emirates* (London: Longman).

Heard-Bey, Frauke (2001). The Beginning of the Post-Imperial Era for the Trucial States from World War I to the 1960s. In: Abed, Ibrahim – Hellyer, Peter. *United Arab Emirates: A New Perspective*. (London: Trident Press), s. 117-120.

Heard-Bey, Frauke (2008). *From Tribe to State: The transformation of Political Structure in Five States of the GCC Volume II* (Milano: Università Cattolica).

Hendrych, Dušan a kol. (2009). *Právníký slovník* (Praha: C. H. Beck).

Hollis, Rosemary (1987). Great Britain. In: Reich, Bernard. *The Powers in the Middle East: The Ultimate Strategic Arena*. (New York: Praeger Publishers), s. 179-225.

Jones, Clive (2011). Military Intelligence, Tribes, and Britain's War in Dhofar, 1970-1976. *Middle East Journal* 65 (4), s. 557-574.

Kelly, Saul (2012). The Gamekeeper versus the Mercenary Spirit: The Pax Britannica in the Gulf. In: Macris, Jeffrey R. – Kelly, Saul. *Imperial Crossroads: The Great Powers and the Persian Gulf*. (Annapolis: Naval Institute Press).

Kieval, Gershon R. – Reich, Bernard (1987). The United States. In: Reich, Bernard *The Powers in The Middle East: The Ultimate Strategic Arena*. (New York: Praeger Publishers), s. 55-107.

Klimeš, Lumír (1998). *Slovník cizích slov* (Praha: SPN).

Kratochvíl, P. - Drulák, P. a kol. (2009). *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).

Ladwig III, Walter C. (2008). Supporting allies in counterinsurgency: Britain and the Dhofar Rebellion. *Small Wars & Insurgencies* 19 (1), s. 62-88.

Lewis, Bernard (2007). *Dějiny Blízkého východu* (Praha: Lidové noviny).

Loomba, Ania (1998). *Colonialism/Postcolonialism* (London: Routledge).

Nkrumah, Kwame (1966). *Neo-Colonialism, the Last Stage of Imperialism* (New York: International Publishers).

Nyrop, Richard F. (1977). *Area handbook for the Persian Gulf States* (Washington: Government Printing Office).

Onley, James (2007). *The Arabian Frontier of the British Raj: Merchants, Rulers, and the British in the Nineteenth-Century Gulf*. (New York: Oxford University Press).

- Onley, James (2009). The Raj Reconsidered: British India's Informal Empire and Spheres of Influence in Asia and Africa. *Asian Affairs* 40 (1), s. 44-62.
- Owtram, Francis (2004). *A Modern History of Oman: Formation of the State Since 1920* (London: I.B. Tauris & Co Ltd).
- Petersen, J. E. (2009). Britain and The Gulf: At the Periphery of Empire. In: Potter, L. G. (ed.): *The Persian Gulf in History* (New York: Palgrave Macmillan), s. 277-294.
- Petersen, Tore T. (2015). *Anglo-American Policy toward the Persian Gulf, 1975–1985: Power, Influence and Restraint* (Eastbourne: Sussex Academic Press).
- Porter, Andrew (1998). *The Nineteenth Century: The Oxford History of the British Empire Volume III* (New York: Oxford University Press).
- Rubin, Barry (1981). *The Great Powers in the Middle East 1941-1947: The Road to the Cold War* (London: Routledge).
- Sartre, Jean-Paul (2005). *Colonialism and Neocolonialism* (London: Routledge).
- Sato, Shohei (2009). Britain's Decision to Withdraw from the Persian Gulf, 1964-68: A Pattern and a Puzzle. *Journal of Imperial and Commonwealth History* 37 (1), s. 99-117.
- Smith, Simon C. (2004). *Britain's Revival and Fall in the Gulf: Kuwait, Bahrain, Qatar, and the Trucial States, 1950-71* (London: Taylor & Francis Ltd).
- Smyth, William (1994). Historical Setting. In: Metz, Helen Ch. *Persian Gulf States: country studies.*(Washington: Library of Congress), s. 1-40.
- Stork, Joe – Wenger, Martha (1991). The US in the Persian Gulf: From Rapid Deployment to Massive Deployment. *Middle East Report* 168, s. 22-26.
- Sørensen, Georg (2005). *Stát a mezinárodní vztahy.* (Praha: Portál).
- Šanc, David (2011). Vymezení regionu Blízký východ. In: Ježová, M. – Burgrová, H., eds. *Současný Blízký východ.* (Brno: Barrister&Principal), s. 9-22.

7.1 Elektronické zdroje

- Aboudi, Sami – Fineren, Daniel (2013). BP signs \$16 billion tight gas project deal in Oman. *Reuters*. 16. 12. 2013 (<http://uk.reuters.com/article/2013/12/16/uk-bp-oman-gas-idUKBRE9BF08N20131216>, 30. 3. 2015).

Ayyub, Rami (2014). Oman and BP finalise natural gas deal, signalling regional change. *Global Risk Insights*. 2. 1. 2014 (<http://globalriskinsights.com/2014/01/oman-and-bp-finalise-natural-gas-deal-signalling-regional-change/>, 30. 3. 2015).

BBC (2012). *UK and Kuwait to announce security partnership* (<http://www.bbc.com/news/uk-20530427>, 30. 3. 2015).

BBC (2013). *UAE president meets Queen on first day of UK state visit* (<http://www.bbc.com/news/uk-22347924>, 2. 4. 2015).

BBC (2014a). *Chinook Sciences wins £300m United Arab Emirates deal* (<http://www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-27535917>, 30. 3. 2015).

BBC (2014b). *Prince Andrew to promote Britain in Bahrain visit* (<http://www.bbc.com/news/uk-25723020>, 2. 4. 2015).

British Council (2015a). *Out of Britain exhibition* (<http://www.britishcouncil.com.kw/en/programmes/arts/past-projects/britain-exhibition>, 3. 4. 2015).

British Council (2015b). *Management and structure* (<http://www.britishcouncil.org/organisation/structure>, 3. 4. 2015).

British Embassy Abu Dhabi (2013). *State Visit: Testament of bonds that tie the UK-UAE relationship*. 27. 5. 2013 (<https://www.gov.uk/government/world-location-news/state-visit-testament-of-bonds-that-tie-the-uk-uae-relationship>, 2. 4. 2013).

British Embassy Doha (2015a). *Tobias Ellwood co-chairs the inaugural Qatar-UK Sharaka dialogue*. 1. 3. 2015 (<https://www.gov.uk/government/world-location-news/tobias-ellwood-co-chairs-the-inaugural-qatar-uk-sharaka-dialogue>, 2. 4. 2015).

British Embassy Doha (2015b). *British Ambassador launches British Festival 2015 in Qatar*. 4. 3. 2015 (<https://www.gov.uk/government/world-location-news/british-ambassador-launches-british-festival-2015-in-qatar>, 3. 4. 2015).

British government (2015). *Protectorates and Protected States* (www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/268033/pandp_states.pdf, 5. 2. 2015).

CAP Kuwait (2015). *About* (<http://capkuwait.com/about/>, 3. 4. 2015).

Columbia University (1993). *Gulf 2000 Project* (<http://gulf2000.columbia.edu/gulfregion.html>).

Columbia University (2012). *The Columbia Electronic Encyclopedia – protectorate* (<http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/protectorate-international-law.html>, 5. 2. 2015).

Dartmouth College (2015). *Britain and the Middle East 1917-1971* (<http://www.dartmouth.edu/~gov46/uk-mideast-1917-1971.gif>, 27. 4. 2015).

Dumieński, Zbigniew (2014). Microstates as Modern Protected States: Towards a New Definition of Micro-Statehood. *Centre Small States Studies* s. 1-35 (http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/04/Microstates_OccasionalPaper.pdf)

Embassy of the United Arab Emirates (2014). *UK firm celebrates £300m waste-to-energy UAE export deal*. 28. 5. 2014 (<http://www.uae-embassy.ae/Embassies/uk/news/2014/05/28/5274>, 30. 3. 2015).

Embassy of the United Arab Emirates (2015). *Bilateral Relations* (<http://www.uae-embassy.ae/Embassies/uk/Content/570>, 3. 4. 2015).

Estes, Kenneth W. (2006). Iraq between two occupations: The second gulf war (1990 – 1991). *International relations and security network* ([https://www.google.cz/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Estes+IRAQ+BETWEEN+TWO+OCCUPATIONS+The+Second+Gulf+War+\(1990%E2%80%931991](https://www.google.cz/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Estes+IRAQ+BETWEEN+TWO+OCCUPATIONS+The+Second+Gulf+War+(1990%E2%80%931991), 26. 3. 2015), s. 1-9.

Gardner, Frank (2013). „East of Suez“: Are UK forces returning?. *BBC*. 29. 4. 2013 (<http://www.bbc.com/news/uk-22333555>, 27. 3. 2015).

Gulf Times (2014). *Qatar, UK sign partnership pact*. 30. 10. 2014 (<http://www.gulf-times.com/qatar/178/details/414291/qatar,-uk-sign-partnership-pact>, 2. 4. 2015).

Halperin, Sandra (2014). Neocolonialism. *Encyclopedia Britannica*. 30. 6. 2014. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/408815/neocolonialism>, 5. 2. 2015).

Holden, David (1971). The Persian Gulf: After the British Raj. *Foreign Affairs* 49 (4). Dostupné na: (<http://www.foreignaffairs.com/articles/24278/david-holden/the-persian-gulf-after-the-british-raj>).

House of Commons Foreign Affairs Committee (2013). *The UK's relations with Saudi Arabia and Bahrain: Fifth Report of Session 2013-14* (<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfaff/88/88.pdf>, 29. 3. 2015), s. 1-114).

- Chambers II, John W. (2000). The Persian Gulf War. *Encyclopedia.com* (<http://www.encyclopedia.com/doc/1O126-ThePersianGulfWar.html>, 26. 3. 2015).
- Kelly, Saul – Stansfield, Gareth (2013). A Return to East of Suez? UK Military Deployment to the Gulf. *Royal United Services Institute*. (https://www.rusi.org/downloads/assets/East_of_Suez_Return_042013.pdf, 27. 3. 2015), s. 1-16.
- Kovessy, Peter (2014). Qatar Armed Forces to spend millions on officer training. *Doha News*. 12. 5. 2014 (<http://dohanews.co/qatar-armed-forces-spending-millions-officer-training/>, 27. 3. 2015).
- Lesser, Ian O. (1991). Oil, The Persian Gulf and Grand Strategy. *RAND Corporation* (<http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2008/R4072.pdf>, 6. 3. 2015).
- Livingston, Ian (2014). UK company Chinook Sciences wins UAE deal with a total value of over £300 milion. *GOV.UK*. 23. 5. 2014 (<https://www.gov.uk/government/news/uk-company-chinook-sciences-wins-uae-deal-with-a-total-value-of-over-300-million>, 30. 3. 2015).
- Milmo, Dan (2012). BAE safeguards 6,000 jobs with £2.5bn Oman military jet deal. *The Guardian*. 21. 12. 2012 (<http://www.theguardian.com/business/2012/dec/21/bae-jobs-oman-military-jet-deal>, 30. 3. 2015).
- Ministry of Oil & Gas (2015). *Brief history of the oil and gas sector in Sultanate of Oman* (<http://www.mog.gov.om/Portals/1/pdf/oil/history-Oil-Gas-en.pdf>, 6. 3. 2015), s. 1-6.
- Mohamedi, Fareed (1994). The Dhofar Rebellion. In: Metz, Helen Ch. *Persian Gulf States: country studies*. (Washington: Library of Congress)
Dostupné na: (<http://countrystudies.us/persian-gulf-states/62.htm>, 11. 3. 2015).
- Monaghan, Angela (2012). British industry in line for £1bn boost from Kuwait. *The Telegraph*. 29. 11. 2012 (<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/9712655/British-industry-in-line-for-1bn-boost-from-Kuwait.html>, 30. 3. 2015).
- Naval Support Activity Bahrain (2015). *History* (http://www.cnic.navy.mil/regions/cnreurafswa/installations/nsa_bahrain/about/history.html, 22. 3. 2015).
- Norton-Taylor, Richard (2013). Typhoon jets deal with Oman helps boost UK arms exports. *The Guardian*. 20. 6. 2013 (<http://www.theguardian.com/world/2013/jun/20/typhoon-jets-oman-uk-arms-exports>, 30. 3. 2015).

Onley, James (2004). *The Politics of Protection in the Gulf: The Arab Rulers and the British Resident in the Nineteenth Century*.

(http://www.academia.edu/367221/_The_Politics_of_Protection_in_the_Gulf_The_Arab_Rulers_and_the_British_Resident_in_the_Nineteenth_Century_2004_, 22. 2. 2015), s. 30-92.

Onley, James (2009). *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820 – 1971: The Politics of Protection*. CIRS

(http://www.academia.edu/367224/_Britain_and_the_Gulf_Shaikhdoms_1820_1971_The_Politics_of_Protection_2009_, 18. 2. 2015), s. 1-44.

Petersen, J. E. (2008). *Britain and State Formation in the Gulf: The Case of Abu Dhabi and Shaikh Zayid bin Khalifah*.

(http://www.jepeterson.net/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Peterson_Britain_and_Abu_Dhabi.pdf, 18. 2. 2015).

RAF (2015). *British Forces involved in Operation Granby*

(<http://www.raf.mod.uk/history/BritishForcesinvolvedinOperationGranby.cfm>, 26. 3. 2015).

Reeve, Richard (2014). Briefing: East of Suez, West from Helmand: British Expeditionary Force and the Next SDSR. *Oxford Research Group*. 15. 12. 2014

(http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/briefing_papers_and_reports/briefing_east_suez_west_helmand_british_expeditionary_force, 27. 3. 2015).

Rogers, Simon (2011). UK arms sales to the Middle East and North Africa: who do we sell to, how much is military and how much just „controlled“?. *The Guardian*.

22. 2. 2011 (<http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/feb/22/uk-arms-sales-middle-east-north-africa>, 27. 4. 2015).

RT (2014). *Britain reopens Bahrain navy base after 40 yrs – to fight ISIS*

(<http://rt.com/news/211999-bahrain-british-naval-base/>, 22. 3. 2015).

The University of Texas (2015a). *Persian Gulf Region*

(http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/persian_gulf_region.jpg, 27. 4. 2015).

The University of Texas (2015b). *Persian Gulf*

(http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/persian_gulf_1973.jpg, 27. 4. 2015).

- Tobin, Lucy (2013). BP secures \$16bn deal to develop Oman gas project. *The Independent*. 16. 12. 2013 (<http://www.independent.co.uk/news/business/news/bp-secures-16bn-deal-to-develop-oman-gas-project-9007457.html>, 30. 3. 2015).
- Toth, Anthony (1994). Qatar. In: Metz, Helen Ch. *Persian Gulf States: country studies*. (Washington: Library of Congress), s. 147-196 .
Dostupné na: (<http://countrystudies.us/persian-gulf-states/68.htm>, 22. 2. 2015).
- Vallance, Andrew (2015). *Air Power in the Gulf War – The RAF Contribution* (<http://www.raf.mod.uk/history/AirPowerintheGulfWar.cfm>, 26. 3. 2015).
- WAM (2015). *UAE to host first British Council Innovation Lab in Middle East*. 9. 3. 2015 (<http://www.wam.ae/en/news/emirates/1395277672565.html>, 3. 4. 2015).
- Whitaker, Brian (2014). „East of Suez“ revisited. *Al-Bab*. 7. 12. 2014 (<http://www.al-bab.com/blog/2014/december/east-of-suez-revisited.htm#sthash.GPopuIxy.r4omcJo5.dpbs>, 27. 3. 2015).
- White, Jim (2008). Oman 1965-1976: From Certain Defeat to Decisive Victory. *Small Wars Journal*. 1. 9. 2008 (<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/oman-1965-1976>, 11. 3. 2015).

8. Resumé

The topic of this bachelor thesis is „Great Britain and the Persian Gulf region – engagement of power in the postcolonial era“. Political development in the Persian Gulf was heavily influenced by Great Britain during the colonial period of time. But after the World War II in the era of decolonization, the United Kingdom has left its privileged position in the Gulf. This bachelor thesis tries to analyze the role of the UK in several Gulf states (Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar and United Arab Emirates) in postcolonial era, which means since 1971 and attempts to identify areas in which Great Britain has been able to partially maintain its influence from the colonial period. Theoretical base of this thesis is provided by relevant concepts of international law. The emphasis in the theoretical part of the thesis is given to the concept of protectorate and colony. It also introduces and further discusses the fundamental features of regime of protectorate, its typology and differences between protectorates and colonies. The thesis also provides theoretical background for understanding of terms colonialism and neocolonialism.

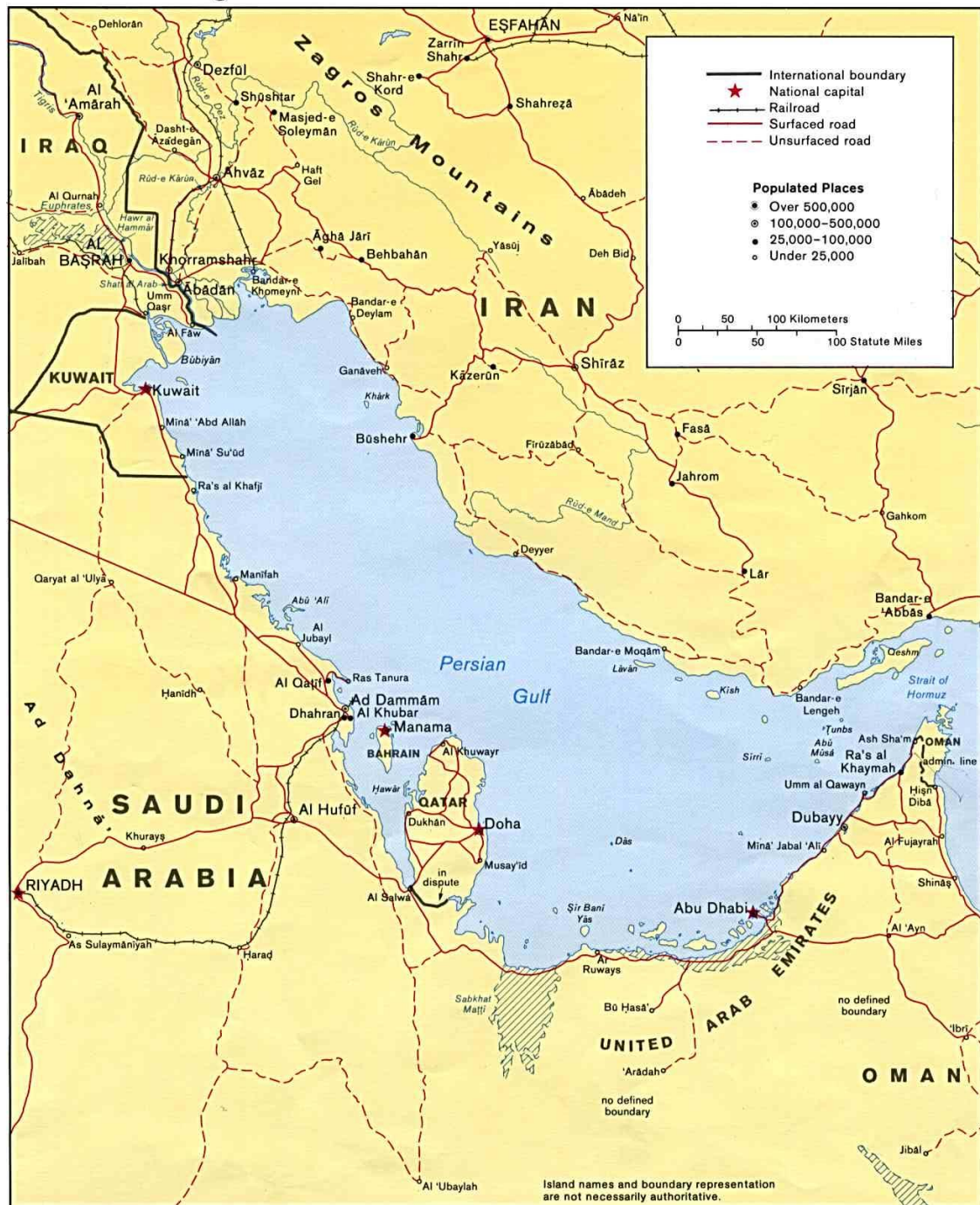
The second part of the thesis analyzes the foreign policy of Great Britain which applied against selected Gulf states in the colonial and postcolonial periods. Analytical part of the thesis examines the history of British engagement in the Persian Gulf region and analyses the role of the United Kingdom in postcolonial era. The analysis of postcolonial era contains studies of three different areas of British involvement, military, economic and political-cultural. The results of this analysis are then summarized in the conclusion, the third part of the thesis.

Key Words: Bahrain, colonialism, Great Britain, Kuwait, Oman, Persian Gulf, postcolonialism, protectorate, Qatar, the UAE

9. Přílohy

Příloha č. 1 – Oblast Perského zálivu

Persian Gulf Region

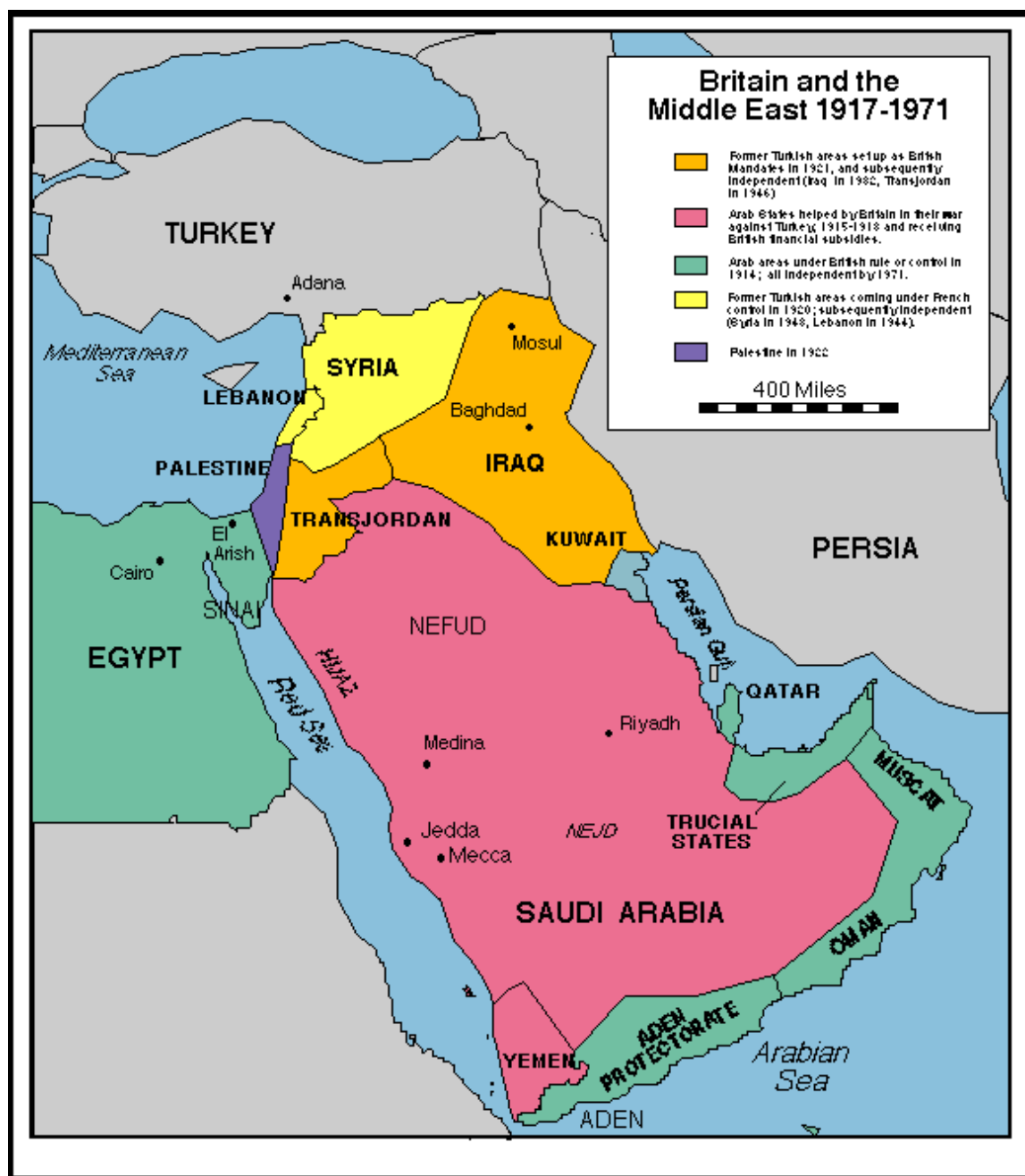

504822 (546740) 7-81

Zdroj: The University of Texas Libraries, dostupné na:

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/persian_gulf_region.jpg

Příloha č. 2 – Velká Británie a Arabský poloostrov 1917 – 1971

Zdroj: Dartmouth College, dostupné na:

<http://www.dartmouth.edu/~gov46/uk-mideast-1917-1971.gif>

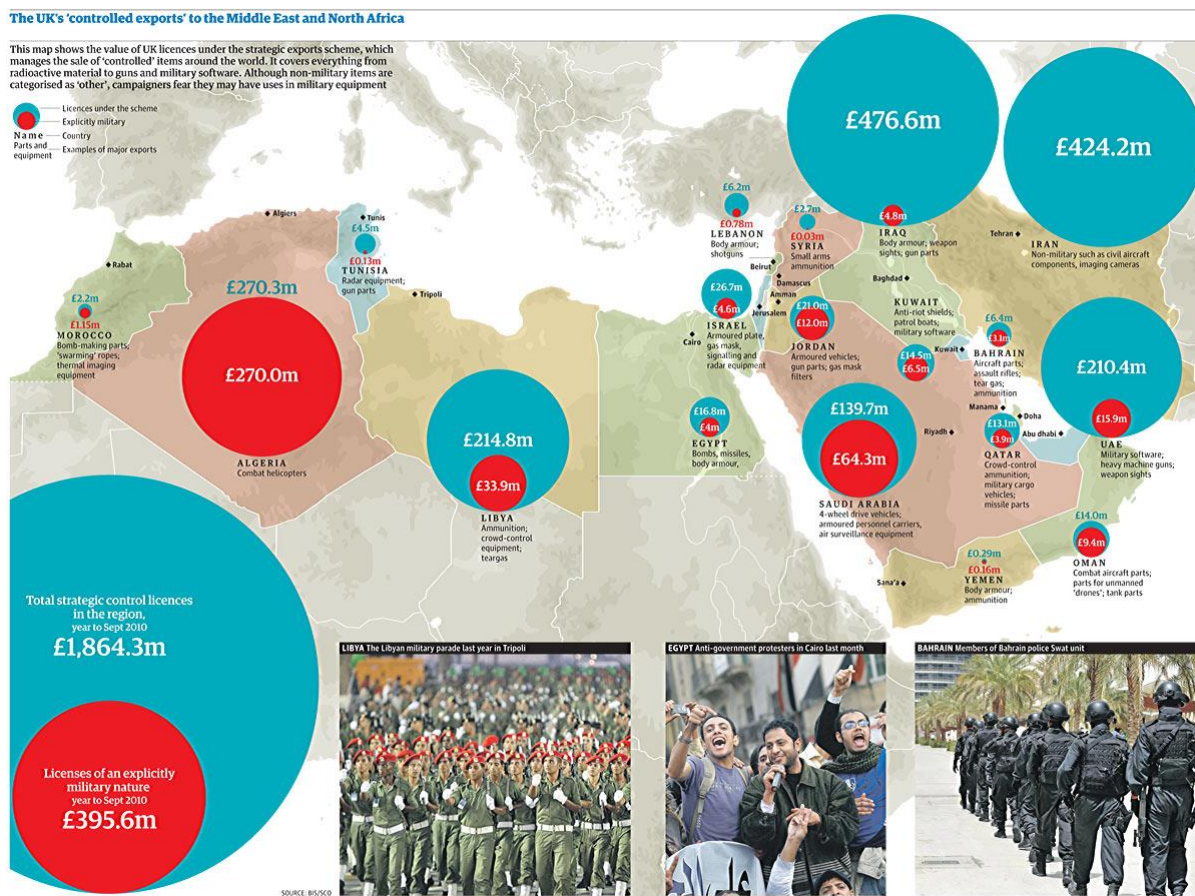
Příloha č. 3 – Mezinárodní hranice států v Perském zálivu (1973)

Zdroj: The University of Texas Libraries, dostupné na:

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/persian_gulf_1973.jpg

Príloha č. 4 – Celková hodnota vývozu britského vojenského materiálu a udělených licencí do zemí Blízkého východu a severní Afriky za období říjen 2009 – říjen 2010

Zdroj: The Guardian, dostupné na:

<http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/feb/22/uk-arms-sales-middle-east-north-africa>